

Laura Heikkinen

LAAJOJEN RIITA-ASIOIDEN KÄSITTELY KÄRÄJÄOIKEUDESSA

Opinnäytetyö
Kajaanin ammattikorkeakoulu
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala
Liiketalouden koulutusohjelma
Kevät 2009

**Kajaanin
ammattikorkeakoulu**

OPINNÄYTETYÖ TIIVISTELMÄ

Koulutusala Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma
Tekijä(t) Laura Heikkinen	
Työn nimi Laajojen riita-asioiden käsittely käräjäoikeudessa	
Vaihtoehtoiset ammattiopinnot Oikeudelliset opinnot	Ohjaaja(t) Sanna-Maria Klemetti Toimeksiantaja Asianajaja, varatuomari Merja Eskonpekka
Aika Kevät 2009	Sivumäärä ja liitteet 37+3
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten laajojen riita-asioiden käsittely käräjäoikeudessa etenee sekä millainen on tuomarien ja asianajajien rooli juttujen käsittelyssä. Lisäksi työssä selvitettiin, kuinka paljon ja millaisia riita-asioita Kajaanin käräjäoikeudessa käsitellään sekä millaisia näkemyksiä asianajajilla on prosessista Kajaanin käräjäoikeudessa.</p> <p>Tutkimuksen lähtökohtana oli se, että laajojen riita-asioiden käsittelyajat venyvät usein pitkäksi ja kestävät kuukausia ja jopa vuosia. Prosessin useat eri vaiheet voivat olla hyvinkin työläitä, joten käsittelyaikojen pitkittyessä myös kustannukset ja työmäärät kasvavat.</p> <p>Työn teoriaosuus käsittelee käräjäoikeuden toimenkuvaa, laajan riita-asian käsittelyä käräjäoikeudessa haastehakemuksesta ratkaisuun sekä asianajajan ja tuomarin roolia prosessissa. Teorian lisäksi työhön on liitetty tilastotietoa käräjäoikeudessa käsitellyistä riita-asioista.</p> <p>Tutkimuksessa käytettiin kvantitatiivista survey-tutkimusmenetelmää. Opinnäytetyötä varten tehtiin kysely Kajaanin käräjäoikeuden tuomiopiirin asianajajille. Kysely toteutettiin sähköpostikyselynä syksyllä 2008. Kyselyn avulla tutkittiin asianajajien mielipiteitä riita-asioiden prosessiin ja mahdollisiin epäkohtiin liittyen.</p> <p>Tutkimuksen tulokset osoittivat, että asianajajat ovat pääosin tyytyväisiä laajojen riita-asioiden käsittelyn etenemiseen käräjäoikeudessa. Asianajajat kokevat prosessin etenevän sujuvasti mutta toteavat prosessin olevan joiltakin osin hidaskäyttöinen ja aikaa vievä. Toisaalta myös laajoja riita-asioita käsitellään nykyään yhä vähemmän ja lähes kaikki sovittavissa olevat riidat pyritään sopimaan ennen jutun käräjäoikeuteen viemistä.</p>	
Kieli	suomi
Asiasanat	laaja riita-asia, siviiliprosessi, käräjäoikeus, asianajaja
Säilytyspaikka	☒ Kajaanin ammattikorkeakoulun Kaktus-tietokanta ☒ Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

School Business	Degree Programme Business Administration
Author(s) Laura Heikkinen	
Title Extensive Litigations at District Court	
Optional Professional Studies Law studies	Instructor(s) Sanna-Maria Klemetti
	Commissioned by Attorney-at-law, Master of Laws Merja Eskonpekka
Date Spring 2009	Total Number of Pages and Appendices 37+3
<p>The purpose of this thesis was to find out how the process of civil cases progresses at the district court and what are the roles of the judge and attorney-at-law in processing the cases. Another aim was to study how much and what kind of litigations the Kajaani district court deals with and what kind of views of the process in the Kajaani district court the attorneys-at-law have.</p> <p>The study was based on the fact that the process of civil cases often lasts long, for months or even years. There are several different phases in one process and those parts can be very laborious. When processing time goes on and on, the expenses and the amount of work increase.</p> <p>The theory in the study covers the duties of district court, proceeding of a civil case from the application to the solution. The theory of the thesis also consists of the roles of the judge and attorney-at-law in processing the cases. In addition, some statistical data of cases processed at the Kajaani district court have been included.</p> <p>The research was a quantitative survey conducted by sending a questionnaire to the attorneys-at-law in the Kajaani district court area via e-mail in autumn 2008. By using the responses to the questionnaire the opinions of attorneys-at-law were studied concerning the litigation process and possible defects in the process.</p> <p>The study results showed that the attorneys-at-law are mainly satisfied with the litigation process in the district court. Attorneys-at-law feel that the process moves forward smoothly, but find the process in some parts slow and time-consuming. On the other hand, there are fewer and fewer extensive litigations nowadays and almost all of them are settled if the settlement seems to be possible.</p>	
Language of Thesis	Finnish
Keywords	civil case, litigation, district court, attorney-at-law
Deposited at	☒ Kaktus Database at Kajaani University of Applied Sciences ☒ Library of Kajaani University of Applied Sciences

ALKUSANAT

Tutkimukseni sai alkunsa suomussalmelaisen asianajaja, varatuomari Merja Eskonpekan ajatuksista ja heränneistä kysymyksistä laajojen riita-asioiden käsittelyyn liittyen. Haluan esittää kiitokseni Merja Eskonpekalle opinnäytetyöni aiheen ideoinnista sekä taustatukena ja työelämälinkkinä työssäni toimimisesta.

Haluan kiittää asianajaja, varatuomari Hanna Räihää kiinnostuksesta opinnäytetyötäni kohtaan sekä hänen omien näkemyksiensä kertomisesta työni aiheeseen liittyen.

Kiitos myös ohjaajalleni Sanna-Maria Klemetille kannustamisesta ja auttamisesta työssäni eteenpäin sekä etätyöskentelyn mahdollisuudesta. Samoin kiitos Simo Määtälle tilasto-osuuden tarkastamisesta.

Suomussalmella helmikuussa 2009

Laura Heikkinen

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 KÄRÄJÄOIKEUS	2
2.1 Käräjäoikeus tuomioistuinyksikkönä	2
2.2 Käräjäoikeuden kokoonpano	3
2.3 Siviiliprosessi käräjäoikeudessa	4
2.4 Yleisiä menettelyperiaatteita	5
2.4.1 Suullisuusperiaate	5
2.4.2 Välittömyysperiaate	6
2.4.3 Keskitysperiaate	6
2.5 Oikeudenkäyntikulut käräjäoikeudessa	7
3 LAAJOJEN RIITA-ASIOIDEN KÄSITTELY	9
3.1 Haastehakemus	9
3.2 Valmistelu	10
3.2.1 Kirjallinen valmistelu	10
3.2.2 Suullinen valmistelu	11
3.3 Pääkäsittely	12
3.4 Sovinto	12
3.5 Ratkaisu	13
3.6 Asianajajat	14
3.7 Asianajajien rooli prosessissa	15
3.8 Tuomarit	16
3.9 Tuomarien rooli prosessissa	16
4 TILASTOTIETOA KÄRÄJÄOIKEUDEN TEKEMISTÄ RATKAISUISTA	18
5 KYSELY ASIANAJAJILLE	20
5.1 Tutkimusmenetelmä ja työn toteutus	20
5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja arviointi	21
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	22
6.1 Taustatiedot	22
6.2 Kyselyn vastaukset	24

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	31
LÄHTEET	36
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Laajojen riita-asioiden käsittelyajat käräjäoikeudessa voivat venyä jopa vuosiin ja siten aiheuttavat huomattavia kustannuksia ja paljon työtä. Asiat otetaan esille ja käydään läpi yhä uudelleen prosessin jokaisessa eri vaiheessa: jutun vireille laiton, valmisteluistunnon ja lopulta pääkäsittelyn yhteydessä. Juttujen pitkittyessä työmäärät ja kustannukset nousevat niin asianajajilla, asiakkailta kuin tuomioistuimellakin.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten laajojen riita-asioiden käsittely käräjäoikeudessa etenee sekä millainen on tuomarien ja asianajajien rooli juttujen käsittelyssä. Lisäksi tässä työssä oli tarkoitus selvittää, kuinka paljon ja millaisia riita-asioita Kajaanin käräjäoikeudessa käsitellään sekä millaisia näkemyksiä asianajajilla on prosessista Kajaanin käräjäoikeudessa.

Tutkimuksen tuloksia voisi hyödyntää pohdittaessa sitä, voisiko prosessin kestoa työmääriin ja kustannuksiin saada hillittyä ja olisiko riidoissa mahdollista saada enemmän sovintoja aikaan? Kyselyllä saaduista vastauksista saadaan selville Kajaanin käräjäoikeuden tuomiopiirissä työskentelevien asianajajien mielipiteitä riita-asioiden käsittelystä.

Tutkimuksen teoria käsittelee käräjäoikeuden toimenkuvaa sekä laajan riita-asian käsittelyn kulkua käräjäoikeudessa alkaen haastehakemuksesta päättyen ratkaisuun. Tuomarin ja asianajajan toimintaa työssä kuvataan nimenomaan laajojen riita-asioiden prosessissa ja prosessia siten, että asianosaisella on asiamiehenään asianajaja. Teoriaosuudessa on käytetty alaan liittyvää kirjallisuutta, oikeudenkäymiskaarta (OK), oikeuslaitoksen internet-sivuja sekä tilastokeskuksen tilastotaulukkoa koskien siviiliasioita. Teoriaosuus toimii hyvin taustana tehdyille kyselylle ja vastausten käsittelylle.

2 KÄRÄJÄOIKEUS

Käräjäoikeus on oikeuslaitokseen kuuluva riippumaton tuomioistuin. Tuomioistuimet käyttävät tuomiovaltaa eli ratkaisevat asioita. Tuomioistuinta sitoo ainoastaan voimassa oleva oikeus eivätkä ulkopuoliset tahot voi puuttua niiden ratkaisuihin. Käräjäoikeudessa käsitellään rikos-, riita- ja hakemusasioita. Alioikeudessa tehty ratkaisu voidaan yleensä viedä ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi eli esimerkiksi käräjäoikeudessa tehdystä ratkaisusta voidaan valittaa hovioikeuteen. (Oikeuslaitos 2008f.)

Tällä hetkellä (1.10.2008 lukien) Suomessa on yhteensä 51 käräjäoikeutta. Käräjäoikeuden päällikkö on laamanni ja muut tuomarit ovat käräjätuomareita. Lisäksi käsiteltäviä asioita voivat olla ratkaisemassa maallikkojäseniä eli lautamiehiä. Tuomioistuinharjoittelua suorittavat notaarit ja erityisen koulutuksen saanut kansliahenkilökunta voivat ratkaista yksinkertaisempia asioita. (Oikeuslaitos 2008a.)

2.1 Käräjäoikeus tuomioistuinyksikkönä

Oikeudenkäymiskaaren mukaan asiat käräjäoikeudessa käsitellään joko istunnossa tai vastaavasti kansliamenettelyssä. Istuntoja pidetään säännöllisin väliajoin kun käsiteltävät asiat niin vaativat. Osapuolet kutsutaan paikalle käräjäoikeuteen, kun asia ratkaistaan istunnossa. Kansliamenettelyssä päätös tehdään pelkästään asiakirjojen perusteella (Oikeuslaitos 2008a). (Lappalainen, Frände, Koulu, Niemi-Kiesiläinen, Rautio, Sihto & Virolainen 2003, 198.)

Käräjäoikeudella on oma tuomiopiiri eli alue, jolla se käyttää tuomiovaltaa ja muodostaa samalla oman oikeushallinnollisen yksikkönsä. Tuomiopiiriin kuuluu yksi tai useampi kunta. Esimerkiksi Kajaanin käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluvat Kajaanin ja Kuhmon kaupungit sekä Sotkamon, Paltamon, Ristijärven ja Hyrynsalmen kunnat (Oikeuslaitos 2007). Päätoimipisteen lisäksi eräillä käräjäoikeuksilla on sivukanslia toisella paikkakunnalla. Alueeltaan laajoissa tuomiopiireissä myös istuntopaikkoja voi olla useampia. Kajaanin käräjäoikeuden tuomiopiirissä on istuntopaikka Kajaanin lisäksi Kuhmossa (Oikeuslaitos 2004). (Lappalainen ym. 2003, 197.)

Käräjäoikeuden kansliassa neuvotaan ja opastetaan asiakkaita menettelykysymyksissä. Puolueeton tuomioistuin ei saa antaa asianajollisia neuvoja, vaan sitä varten ovat oikeusaputoimistot, asianajotoimistot sekä lakiasiantoimistot. (Oikeuslaitos 2008a.)

2.2 Käräjäoikeuden kokoonpano

Säännöksiensä luomisen keskeisenä tavoitteena on ollut asian laadun mukaiset käytettävissä olevat erilaiset kokoonpanot. Näin tuomariresurssit voitaisiin kohdentaa mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Tavanomaisimmat käytössä olevat kolme laadun mukaan määräytyvää kokoonpanovaihtoehtoa ovat

- ns. lautamieskokoonpano, jonka muodostavat lainoppinut puheenjohtaja ja kolme lautamiestä
- kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpano
- lainoppinut tuomari yksin.

Maallikkojäsenien osallistumista tuomitsemistoimintaan on pohdittu viime aikoina paljon. Pohdinnoissa on päädytty siihen, että maallikot osallistuvat rikosasioihin ja siviiliasioissa lähinnä perheoikeudellista laatua koskevien asioiden käsittelyyn. (Lappalainen ym. 2003, 199.)

Riita-asian pääkäsittelyssä on puheenjohtaja yksin, jos tuomarina toimii valmistelua johtanut tuomari eikä asian laatu ja laajuus edellytä asian käsittelyä täysilukuisessa kokoonpanossa (OK 2:5.2). Laissa sanotaan kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanon eli lakimieskokoonpanon olevan riita-asioissa ensisijainen ja laaja. Teoriassa siis muut kuin osa perheoikeudellisista ja huoneenvuokrasuhteista johtuvista riita-asioista käsitellään erillisessä pääkäsittelyssä lakimieskokoonpanossa. Kuitenkin kolmen tuomarin kokoonpanoa käytetään vain harvoin käytännössä. Alioikeusmenettelyn tason nostamiseksi olisi syytä lisätä kokoonpanon käyttöä. (Jokela 2005, 221.)

2.3 Siviiliprosessi käräjäoikeudessa

Käräjäoikeuksissa käsiteltävät siviiliprosessit eli riita-asiain oikeudenkäynnit ovat yksityisoikeudellisista oikeussuhteista johtuvia riitaisuuksia. Useimmiten kysymys on suoritusvelvollisuuden laiminlyönnistä, vahingonkorvauksesta tai oikeudellisesta epäselvyydestä, kuten omistusoikeudesta. Prosessissa asianosaisina ovat kantaja sekä kantajan vastapuolena vastaaja. Osapuolet ovat joko yksityisiä henkilöitä, yksityisoikeudellisia yhteisöjä ja joskus julkisoikeudellisia oikeushenkilöitä, kuten valtio tai kunta. Asianosaiset ovat oikeudenkäynnissä yksityisoikeudellisten oikeuksien ja velvoitteiden subjekteina. (Lappalainen ym. 2003, 52.)

Siviiliprosesseista laajana käsitellään riita-asiaa, jonka haastehakemuksessa on ilmoitettu:

- kantajan yksilöity vaatimus
- seikat, joihin vaatimus perustuu
- mahdollisuuksien mukaan todisteet, jotka kantaja aikoo esittää sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen
- oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus, mikäli kantaja pitää sitä aiheellisenä
- millä perusteella tuomioistuin on toimivaltainen, jos toimivalta ei muutoin ilmene asiakirjoista
- asian riitaisuus

Mikäli kantajan näkemyksen mukaan asia on riidaton, on vaatimuksen perusteena tarpeen mainita ainoastaan seikat, joihin vaatimus välittömästi perustuu. Tällöin ei tarvitse myöskään ilmoittaa todisteita. Haastehakemuksessa on kuitenkin ilmoitettava se sopimus, sitoumus tai muu kirjallinen todiste, johon kantaja vetoaa sekä liitettävä se haastehakemukseen. (OK 5 luku.)

Ominaista siviiliprosessille on oikeudenkäynnin vireille tulo asianosaisten tahdosta, mikä edellyttää asianosaisilta aloitteen tekemistä. Viranomaiset, jotka esiintyvät julkisen vallan haltijana, eivät voi käynnistää siviiliprosessia. (Lappalainen ym. 2003, 52.)

2.4 Yleisiä menettelyperiaatteita

Prosessioikeuteen kuuluvat keskeiset periaatteet ovat saaneet alkunsa käsittelainopin valtakaudella. Periaatteista useat pohjautuvat jo 1700-luvun Ranskan vallankumouksen taustalla olleisiin ihmisoikeusvaatimuksiin. Tältä kannalta nykyaikaisessa oikeusvaltiossa periaatteiden merkitys on korostunut entisestään. (Jokela 2005, 73.)

Prosessioikeuden pääperiaatteisiin kuuluu kontradiktorinen periaate eli vastapuolen kuulemisen periaate. Oikeudenkäynnin julkisuuden periaate sekä uudessa alioikeusmenettelyssä omaksutut suullisuus-, välittömyys- ja keskitysperiaate ovat myös siviili- ja rikosprosessille yhteisiä pääperiaatteita. Lisäksi asianosaisten tasa-arvo, tarvittaessa mahdollisuus oikeusapuun, vapaa todistusten harkinnan periaate ja tuomioistuinten riippumattomuus kuuluvat olennaisesti prosessioikeuden periaatteisiin. Määräämisperiaate eli dispositiivinen periaate on siviiliprosessissa keskeisenä periaatteena asioissa, joissa sovinto on sallittu. (Jokela 2005, 73-74.)

Suullisuus-, välittömyys- ja keskitysperiaate kuuluvat menettelyn käytännöllistä ja teknistä toteuttamista koskeviin menettelyperiaatteisiin. Vaikka periaatteiden luokittelu varsinkaan arvojärjestykseen ei ole luontevaa, ovat esimerkiksi nämä kolme, suullisuus-, välittömyys- ja keskitysperiaate, toisilleen läheisiä ja tukevat toisiaan. (Jokela 2005, 74-75.)

2.4.1 Suullisuusperiaate

Suullisuus oikeudenkäynnissä voi tarkoittaa useita eri asioita. Käsittelymuotona suullinen käsittely tarkoittaa istunokäsittelyä, jossa asianosaiset ovat tuomioistuimen edessä henkilökohtaisesti tai asiamiestensä edustamina. Varsinaisesti suullisuus tarkoittaa kuitenkin tapaa esittää asiansa ja kommunikoida prosessissa. Niin kutsuttu suullisuusperiaate edellyttää, että istunnossa toimitaan ja esitetään asiat suullisesti ilman kirjelmiä. Suullinen aineisto on myös laitettava ratkaisun perustaksi sellaisenaan, ei pöytäkirjan välityksellä. (Lappalainen ym. 2003, 126.)

Yleisesti oikeudenkäynnin suullisuutta pidetään yhtenä tärkeimmistä prosessiperiaatteista. Suullisella menettelyllä on useita etuja. Se lisää oikeudenkäynnin varmuutta, nopeutta ja julkisuutta. Esimerkiksi todistelun osalta suullinen ja välitön kuulustelu on luotettavin pohja to-

distusharkinnalle. Tuomioistuin voi käyttää tehokkaimmin kyselyoikeuttaan suullisessa menettelyssä. (Jokela 2005, 131-133.)

Suullisuusperiaatteen noudattaminen edellyttää keskitysperiaatteen soveltamista oikeudenkäynnissä. Tuomion perustaksi voidaan asettaa ainoastaan oikeudenkäynnissä esitetyt ja havaitut asiat, mikä edellyttää tuomioistuimen, oikeudenkäynnin asianosaisten ja heidän oikeudenkäyntiavustajiensa muistamaan kaikki tarpeelliset ja olennaiset seikat oikeudenkäynnissä. Tämän mahdollistaa ainoastaan keskitysperiaatteen mukainen, yhtäjaksoisesti ilman viivytystä tapahtuva oikeudenkäynti. (Jokela 2005, 135.)

2.4.2 Välittömyysperiaate

Oikeudenkäyntiaineisto esitetään välittömästi siinä oikeudessa, jossa juttu on vireillä ja ratkaistaan. Lisäksi edellytetään, että oikeuden jäsenet eivät saa asian käsittelyn aikana vaihtua. Välittömyyden toteutuminen edellyttää myös oikeudenkäynnin olevan suullista ja keskitettyä. Välittömyyden periaate on se, että tuomioistuin tai tuomari joka asian ratkaisee, ottaa vastaan ratkaisuun tarvittavan oikeudenkäyntiaineiston ilman välikäsiä. Tämä taas edellyttää oikeudenkäynnin järjestämistä siten, että tuomarit ovat henkilökohtaisessa kontaktissa asianosaisiin ja muihin prosessissa käytettäviin tietolähteisiin, kuten todistajiin. Näin saadaan välitön ja suora vaikutelma aineistosta ja sen esittäjistä asian ratkaisemista varten. (Lappalainen ym. 2003, 131.)

Välittömyysperiaatteella on läheinen yhteys suullisuus- ja keskitysperiaatteisiin. Välittömyys- ja suullisuusperiaatteiden johdonmukainen noudattaminen edellyttää keskitysperiaatteen soveltamista oikeudenkäynnissä. Välittömyysperiaate on näistä kolmesta periaatteesta ensisijainen ja tärkein. Tämän vuoksi siitä ei tule joustaa prosessiekonomian nimissä. (Jokela 2005, 156.)

2.4.3 Keskitysperiaate

Keskittäminen oikeudenkäynnissä tarkoittaa prosessin viemistä läpi mahdollisimman yhtäjaksoisessa menettelyssä. Tuomioistuimelle on siis pyrittävä esittämään oikeudenkäyntiaineis-

to yhdellä kertaa ja tuomioistuimen on ratkaistava asia sen perusteella. Käsittelyn lykkäämistä ja jakamista useampaan istuntoon ei pidetä hyvänä mallina. (Lappalainen ym. 2003, 134.)

Keskityseriaatteen tavoitteen saavuttamiseksi siviiliprosessi on jaettu kahteen päävaiheeseen, jotka ovat valmistelu ja pääkäsittely. Ennen vuoden 1993 riita-asioita koskevaa uudistusta valmistelua riita-asiassa ei ollut lainkaan. Keskitys, suullisuus ja välittömyys eivät toteutuneet, sillä vähänkin laajemmat ja vaikeammat jutut jouduttiin lykkäämään useita kertoja. (Lappalainen ym. 2003, 135.)

2.5 Oikeudenkäyntikulut käräjäoikeudessa

Oikeudenkäyntikulut muodostuvat erilaisista kustannuksista, joita asianosaiset joutuvat oikeudenkäynnin aikana sekä sen perusteella maksamaan omalle asiamiehelleen, oikeudenkäynnin vastapuolelle tai valtiolle. Oikeudenkäyntimaksut ovat valtiolle suoritettavia kuluja, asianosaiskuluja sekä asianajokuluja. Oikeuslaitoksen palvelujen käyttämisestä peritään oikeudenkäyntimaksuja, jotka ovat määrältään kiinteitä hinnaston mukaisia maksuja. Käsittelymaksu peritään riita-asiassa kantajalta asian päätyttyä ja maksu sisältää myös korvauksen toimituskirjasta eli asiassa annettavasta ratkaisun sisältävästä asiakirjasta. (Kempainen 2004, 161.)

Vuoden 2006 alusta lähtien voimassa olleet riita-asian oikeudenkäyntimaksut vaihtelevat 72 eurosta 164 euroon. Maksu on 72 euroa, mikäli käsittely päättyy kirjallisessa valmistelussa. Suulliseen käsittelyyn saakka kestävän oikeudenkäynnin maksu on 102 euroa. Pääkäsittelyssä ratkaistavassa asiassa maksu on 133 euroa, kun kyseessä on yhden tuomarin kokoonpanossa toimitettava käsittely. Oikeudenkäynti maksu nousee 164 euroon, kun käsittely tapahtuu täysilukuisessa kokoonpanossa. (Oikeuslaitos 2008b.)

Merkittävä osa kustannuksista muodostuu asianajokuluista, joihin kuuluvat asianajopalkkio sekä avustajan tai asiamiehen kulujen korvaaminen. Asiamiehelle maksettava korvaus perustuu päämiehen ja asiamiehen väliseen sopimukseen. Palkkio määräytyy yleisten sopimusoi-keudellisten periaatteiden mukaisesti. Lisäksi syntyvät asianosaiskulut ovat päämiehen omia kuluja, jotka käsittävät matkakulut, mahdolliset ansionmenetykset sekä muut henkilökohtaiset kulut, joita aiheutuu oikeudenkäyntiin osallistumisesta. (Kempainen 2004, 161.)

Tuomioistuinsovittelu tuo osapuolille vähemmän kustannuksia kuin oikeudenkäynti. Vastapuolen kuluja ei tarvitse korvata, vaan osapuolet hoitavat vain omat kustannuksensa. Halutessaan sovittelussa voi käyttää oikeudellista avustajaa. Jos riidan kohteena on asia, jossa tarvitaan jonkin alan asiantunteva henkilö, voi sovittelija osapuolten suostumuksella käyttää avustajaa. Avustajan palkkion korvaavat sovittelun osapuolet. Sovittelusta tuomioistuin perii maksun kuten muistakin käsiteltävistä asioista. Maksu on 48 euroa, jos sovittelua ei aloiteta ja 111 euroa mikäli sovittelu aloitetaan. Maksua ei peritä, jos sovittelua pyydetään jo vireillä olevassa asiassa. Tällöin sovittelun loputtua peritään lopullisen ratkaisun vaiheen mukainen oikeudenkäyntimaksu, kuitenkin vähintään 111 euroa. Lopullisen ratkaisun vaiheesta riippumatta peritään 111 euroa, kun käsittely päättyy vahvistettuun sovintoon. (Oikeuslaitos 2008b.)

3 LAAJOJEN RIITA-ASIOIDEN KÄSITTELY

Prosessi eli lainkäyttö jaotellaan yleisemmin asian aineellisen oikeusluonteen perusteella kolmeen osaan: menettelyyn siviiliasioissa eli siviiliprosessiin, menettelyyn rikosasioissa eli rikosprosessiin ja lainkäyttömenettelyyn hallintoasioissa eli hallintolainkäyttöön. Siviiliprosessilla eli oikeudenkäynnillä riita-asioissa tarkoitetaan menettelyä, joka antaa oikeussuojaa yksityisoikeudellisten etujen hyväksi. Siviiliprosessissa kysymys on siis yksityisoikeudellisten riitojen ratkaisemiseksi järjestetystä virallismenettelystä. (Jokela 2005, 47-48.)

Vuoden 1993 alioikeusuudistuksen myötä riita-asioiden käsittely uudistettiin vastaamaan suullisuus-, välittömyys- ja keskitysperiaatetta ja sen myötä riita-asian käsittely on jaettu nyt kahteen osaan: valmisteluun ja pääkäsittelyyn (Jokela 2005, 11). Pääpiirteittäin riita-asian prosessi etenee asian vireille tulolla kantajan haastehakemuksen johdosta. Tämän jälkeen tuomioistuin lähettää haasteen vastaajalle ja vastaaja vastaa kirjallisesti haasteeseen. Täydentävien kirjallisten lausumien jälkeen on suullinen valmistelun istunto ja lopuksi pääkäsittely. Viimeisenä vaiheena pääkäsittelyn jälkeen tuomioistuin antaa tuomion, joka voidaan laittaa täytäntöönpanoon eli ulosottomenettelyyn. (Jokela 2005, 49.)

3.1 Haastehakemus

Riita-asia tulee vireille ja sen valmistelu alkaa, kun kirjallinen haastehakemus saapuu käräjäoikeuden kansliaan. Kantajan käräjäoikeudelle osoittama haastehakemus on pohjana koko jutun valmistelulle. Sen sisältö on siis erittäin tärkeä. Hakemuksen tulisi olla täsmällinen ja kattava, mutta myös hyvin jäsennelty ja selkeästi tiivistetty kokonaisuus. Mikäli haastehakemus on turhan laaja, se vaikeuttaa oikeudenkäyntiaineiston jäsentämistä ja pitkittää valmistelua. (Lappalainen ym. 2003, 775.)

Haastehakemuksessa kantajan on ilmoitettava yksilöity vaatimuksensa sekä seikat, joihin vaatimukset perustuvat. Laajassa riita-asiassa on hyvä ilmoittaa ne todisteet, joita aiotaan asiassa esittää. Todisteista on hyvä kertoa tarkemmin se, mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen. Jos kantaja pitää aiheellisena oikeudenkäyntikulujen korvaamista, on haastehakemuksessa esitettävä siitä oma vaatimuksensa. Ellei hakemuksesta tai sen liitteistä käy ilmi seikka, jonka perusteella tuomioistuin on toimivaltainen, on peruste ilmoitettava hakemuksessa. Laa-

jaassa riita-asiassa haastehakemukseen tulee myös maininta asian riitaisuudesta. Jos asia on riidaton, jutusta tulee suppea jolloin haastehakemuskin voi olla osin suppeampi. (Lappalainen ym. 2003, 775.)

3.2 Valmistelu

Alioikeusuudistuksen myötä tulleen valmistelun tarkoituksena on täsmentää riitakysymykset ja kartoittaa oikeudenkäyntiaineisto. Tämä mahdollistaa asian käsittelyn keskitetysti suullisessa ja välittömässä pääkäsittelyssä. (Jokela 2005, 12.)

Uuden menettelyn perusajatuksena on ollut käsiteltävien asioiden erityispiirteiden huomiointi sekä asian ratkaiseminen mahdollisimmin nopeasti. Riita voidaan ratkaista tietyin edellytyksin jo menettelyn kirjallisessa vaiheessa tai suullisessa valmisteluistunnossa. Muussa tapauksessa valmistelun jälkeen toimitetaan pääkäsittely. (Jokela 2005, 12.)

3.2.1 Kirjallinen valmistelu

Haastehakemuksen tultua käräjäoikeuteen, laittaa käräjäoikeus asian vireille ja tästä alkaa kirjallinen valmistelu (Kemppinen 2004, 8). Käsittelijä tutkii haastehakemuksen ja pyytää tarvittaessa lisäselvitystä. Tämän jälkeen käsittelijä antaa haasteen vastaajalle ja kehottaa vastaamaan vaatimuksiin kirjallisesti ja määräajassa. (Oikeuslaitos 2008d.)

Kirjallisella valmistelulla tarkoitetaan haastehakemuksen jälkeen seuraavaa vaihetta, jolloin vastaajalle annetaan haaste. Vastaaja saa tilaisuuden vastata kanteeseen ja sen vaatimuksiin. Käsittelyä jatketaan suullisessa valmistelussa, mikäli vastaaja vastustaa kannetta (Oikeuslaitos 2008d). Lähtökohdan mukaan kirjallisen valmistelun tulisi rajoittua kanteeseen ja vastaukseen. Laajemmissa riidoissa on valmistelun kannalta kuitenkin tarpeen, että tuomioistuin kehottaa kantajaa antamaan kirjallisen lausuman eli kirjelmän määrättyistä kysymyksistä, jotka ilmenevät yleensä vastaajan vastauksesta. Laajoissa oikeudenkäynneissä tuomari voi hyväksyä useammankin lausumakierroksen. Usein vasta sitten alkaa täsmentyä riidattomat sekä riitaiset seikat ja sitä kautta asia saa joustavamman etenemisen suullisessa valmistelussa ja pääkäsittelyssä. (Kemppinen 2004, 8.)

3.2.2 Suullinen valmistelu

Suullinen valmistelu on riita-asian oikeudenkäynnissä tavallinen välivaihe kirjallisen valmistelun jälkeen. Pakollinen se ei kuitenkaan ole. Mikäli valmistelun tavoitteet on saatu kirjallisessa vaiheessa siihen kuntoon, ettei valmistelun jatkaminen ole tarkoituksenmukaista, voi tuomioistuin siirtää asian suoraan pääkäsitteeseen. Näin eteneviä juttuja on käytännössä varsin vähän. Prosessiekonomisista syistä olisi kuitenkin hyvä, jos tällaisen mahdollisuuden käyttö lisääntyisi. Asiamiehen on hyvä ottaa tämä huomioon valmistellessaan juttua. Tällaisen vaikutuskeinon hyödyntäminen selkeyttäisi haastehakemusta ja vastausta. (Kemppinen 2004, 13.)

Käräjäoikeuden tuomari laatii yhteenvedon haastehakemuksen ja vastauksen pohjalta ennen kuin kirjallisesta siirrytään suulliseen valmisteluun. Yhteenvedo on laadittava yleensä kirjallisesti. Kirjallista yhteenvedoa voidaan täydentää tarvittaessa suullisesti. Tiivistettynä ja jäseneltynä yhteenvedo on tehokas apuväline riita-asian käsittelyssä. Yhteenvedoa laatiessaan tuomari joutuu jäsentämään aineiston, mikä hyödyttää myös häntä itseään prosessin aikana. Yhteenvedon kautta myös asianosaiset saavat tiedon siitä, mitä tuomari on pohtinut asiasta. (Lappalainen ym. 2003, 809.)

Kun tuomioistuin katsoo asian olevan kypsä, siirrytään kirjallisesta valmistelusta suulliseen siitä kohtaa, mihin on jääty. Suullinen valmistelu painottuu yleensä riitaisten ja riidanalaisten kysymysten selvittämiseen, todisteiden listaamiseen ja teemoittamiseen. Suullinen valmistelu antaa tuomioistuimelle tilaisuuden selvittää suurimmat erimielisyydet ja oikeudenkäymiskäärän 5 luvun 26 pykälän edellyttämän mahdollisuuden asiassa sovinnon aikaan saamiseksi. Tuomioistuimen on pyrittävä saamaan asianosaiset sopimaan riitansa ja aiheelliseksi katsoessaan, huomioon ottaen asianosaisten tahdon, voi tuomioistuin tehdä ratkaisuehdotuksen sovintoa varten (OK 5:26). (Kemppinen 2004, 14.)

Valmistelun perusteella voidaan nähdä paremmin, millä edellytyksillä asia voitaisiin sopia. Valmistelussa selviää myös millainen ja miten laaja pääkäsitteely tulee olemaan. Tämä taas vaikuttaa välittömästi jutun oikeudenkäyntikuluihin. Oikeudenkäyntikulujen realistinen arvio taas usein vaikuttaa asianosaisten sovinnonhaluun. (Kemppinen 2004, 14.)

3.3 Pääkäsittely

Pääkäsittely alkaa tuomioistuimen tekemällä yhteenvedolla siitä, mihin valmistelussa on päädytty. Tuomioistuin tiedustelee, vastaavatko valmistelussa esitetyt vaatimukset edelleen asianosaisten kantaa. Siitä seuraa vuorollaan asianosaisten perustellut kannanotot sekä lausunnot vastapuolen perustelujen johdosta. Loppulausunnot asianosaiset saavat esittää vielä todistelun vastaanottamisen jälkeen. (Kemppinen 2004, 17.)

Puheenjohtajana tai jäsenenä pääkäsittelyssä toimii asian valmistelua johtanut tuomari, mikäli siihen ei ole estettä. Jos kesken pääkäsittelyn joudutaan ottamaan uusi jäsen päätösvaltaisuuden puutteen vuoksi, on asiassa toimitettava uusi pääkäsittely. Kun kyseessä on lakimieskoonpano, uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, jos tuomioistuimeen otettava jäsen on ollut läsnä koko pääkäsittelyn ajan. (OK 6:1.)

Tuomioistuimen yhteenvedon sekä asianosaisten kantojen ja perustelujen tiedustelun jälkeen tuomioistuin ottaa vastaan todistelun. Mahdollinen asianosaisten kuulustelu todistelutarkoituksessa otetaan vastaan ennen muuta suullista todistelua siitä kysymyksestä, jota kuulustelu koskee. Lain mukaan riita-asia on käsiteltävä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti. Jos pääkäsittelyä ei voida toimittaa yhden päivän kuluessa, on mahdollista keskeyttää istunto ja mikäli mahdollista, jatkaa sitä heti seuraavana päivänä. Mikäli esimerkiksi todistelua ei ehditä rauhassa kuulla, voidaan istuntoa jatkaa seuraavana päivänä. (OK 6:2, 6:5.)

3.4 Sovinto

Asianosaiset voivat sopia riidan kun eivät enää halua jatkaa oikeudenkäyntiä. Näin juttu jää sillensä. Siviiliasian päättyessä sovintoon joko jutun käsittelytilaisuudessa tai muuten oikeudenkäynnin aikana, asianosaisten ei tarvitse tyytyä jutun raukeamiseen vaan tuomioistuin voi antaa sovinnon vahvistuksen. Sovinto voidaan kirjoittaa sopimusasiakirjaksi, jonka tuomioistuin voi osapuolten pyynnöstä vahvistaa ja näin ratkaisusta tulee täytäntöönpanokelpoinen (Oikeuslaitos 2008c). Vahvistettu sovinto on rinnastettavissa lainvoimaiseen tuomioon siten, että sovinnossa vahvistettuja kysymyksiä ei voi ottaa enää uudelleen käsiteltäväksi tuomioistuimessa. Sikäli kun sovintoon sisältyy suoritusvelvoitteita, voi asian panna täytäntöön ulosottoteitse, kuten lainvoimaisen tuomionkin. (Lappalainen ym. 2003, 572.)

Sovintojen syntyminen oikeudenkäynnissä on lisääntynyt huomattavasti alioikeusuudistuksen myötä. Vaatimusten, perusteiden ja todisteiden kartoittamisen sekä riitaisten ja riidattomien seikkojen erottelu saa asianosaiset pohtimaan sovinnonteon kannattavuutta valmisteluvaiheessa. Asianosaiset miettivät sovinnon tekoa suhteessa oikeudenkäynnin jatkamiseen, kun riita hahmottuu paremmin. Oikeudenkäyntikulujen nouseminen ja häviön riski samoin kuin tuomarin auktoriteetin vaikutus saavat asianosaiset kallistumaan sovinnon suuntaan. Sovinto syntyy usein vasta oikeudenkäynnissä, mikä johtuu usein edellä mainituista seikoista. Osasyynä voi olla myös se, että asianosaiset ja asianajajat eivät ole yrittäneet saada sovintoa aikaan riittävän tehokkaasti ennen jutun vireillepanoa. Vaikutus sovinnontekoon voi olla myös tuomarin auktoriteetilla hänen kertoessa olevansa sovinnon kannalla. Tuomarin aktiivisuus prosessinjohdossa onkin erittäin tärkeää sovinnon aikaansaamiseksi. (Lappalainen ym. 2003, 796.)

Vuonna 2006 tuomioistuimissa on otettu käyttöön uusi vapaamuotoisempi sovittelumenetelmä riita-asioissa. Tämä tuomioistuinsovittelu käräjäoikeudessa on mahdollista jos molemmat osapuolet sitä haluavat ja tuomioistuin näin päättää. Asian on sovelluttava soviteltavaksi ja osapuolten vaatimuksiin nähden sovittelun on oltava myös järkevää. Soviteltavia riitoja ovat sellaiset riidat, joita tuomioistuimessa muutenkin käsitellään kuten erimielisyys kiistanalaiseen sopimukseen, perintöasiaan tai vahingonkorvaukseen. Myös lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen sekä lapsen elatukseen liittyviä asioita voidaan sovittaa. Tuomioistuinsovittelun sovittelijana toimii tuomioistuimen tuomari. (Oikeuslaitos 2008c.)

3.5 Ratkaisu

Ratkaisu annetaan riita-asiaassa joko heti istunnon jälkeen tai vastaavasti myöhemmin kansliapäätöksenä, jolloin ratkaisu on käräjäoikeuden kansliassa asianosaisten luettavissa. Ratkaisun nimi on tuomio tai päätös. Ratkaisun nimikkeenä on tuomio silloin kun tuomioistuin antaa ratkaisun itse ja kanne hyväksytään tai hylätään. Päätös taas on tuomioistuimen tekemä muu ratkaisu. (Oikeuslaitos 2008e; Lappalainen 2001, 348.)

Ratkaisun mukaan liitetään muutoksenhakuohjeet. Ratkaisuun tyytymätön voi hakea muutosta hovioikeudelta ohjeiden mukaisesti. Mikäli muutosta ei haeta, ratkaisu tulee lainvoimaiseksi. Tuomion täytäntöönpanossa voidaan käyttää tarvittaessa ulosottoa. (Oikeuslaitos 2008e.)

Tuomiossa käräjäoikeus ratkaisee kanteen mukaisen oikeusriidan asianosaisten välillä. Tuomioistuin ei voi mennä ratkaisussaan pidemmälle kuin mitä asianosaisten esittämät vaatimukset ja niiden perusteet ovat. Tuomio jakautuu perusteluosaan (premissit) ja johtopäätösosaan eli tuomiolauselmaan. Tuomiolauselma pitää sisällään oikeusseurauksen, jonka tuomioistuin antaa oikeusjärjestyksen mukaisesti. (Lappalainen 2001, 353-356.)

Siviiliasia voidaan ratkaista jo valmisteluvaiheessa. Syyte voidaan myös jättää tutkimatta tai hylätä pääkäsittelyä toimittamatta. Näissä tilanteissa ratkaisussa saadaan huomioida kaikki, mitä jutun vireille tulosta lähtien on esitetty. (Lappalainen ym. 2003, 574.)

3.6 Asianajajat

Suomessa ei ole asianajajakkoa tai –monopolia, kuten useissa muissa maissa on. Yleiseksi tasovaatimukseksi oikeudenkäyntiasiamiehelle ja –avustajalle on kuitenkin asetettu juristin ammattitutkinto. Tuomioistuimissa asiamiehenä ja avustajana saa pääsääntöisesti toimia ainoastaan asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin/maisterin tutkinnon suorittanut, rehellinen ja muutoin tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö. (Jokela 2005, 63.)

Henkilö, joka ei ole suorittanut lakimiestutkintoa, voi toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana lähisukulaiselleen sekä tietyissä yksinkertaisissa asioissa (Jokela 2005, 354). Käytännössä on kuitenkin usein turvauduttava lainoppineeseen apuun. Varsinkin alioikeusuudistuksen myötä aiempaa monimutkaisemmaksi tulleissa oikeudenkäynneissä ja suullisten käsittelyjen lisääntyessä asianajajien merkitys on korostunut. Vähävaraisilla henkilöillä on mahdollisuus hakea maksutonta oikeusapua. (Jokela 2005, 63.)

Suurin osa asianajoa ammatikseen harjoittavia henkilöitä ovat asianajajia, mutta alalla toimii runsaasti myös lakimiehiä ja lakiasiaintoimistoja. Asianajajat ovat lainoppineita henkilöitä, jotka kuuluvat jäseninä Suomen Asianajajaliittoon ja ovat merkitty sen asianajajaluetteloon. Vain asianajajaliittoon kuuluvat henkilöt ovat oikeutettuja käyttämään ammattinimikkeenään asianajajaa ja toimistostaan nimitystä asianajotoimisto. Valtaosa lainoppineista ja asianajoa työkseen harjoittavista henkilöistä kuuluu Suomen Asianajajaliittoon. (Jokela 2005, 353-354.)

Asianajajille on asianajajalaissa ja Suomen Asianajajaliiton säännöissä säännellyt kelpoisuusehdot. Asianajajaksi voidaan hyväksyä 25 vuotta täyttänyt Suomen tai jonkin muun Euroo-

pan talousalueen valtion kansalainen ja tuomarinvirkaan säädetyt opinnäytteet suorittanut henkilö. Asianajajan on oltava täysivaltainen, rehelliseksi tunnettu ja muilta ominaisuuksiltaan ja elämäntavoiltaan sopiva harjoittamaan asianajajan tehtävää. Lisäksi vaatimuksena on liiton järjestämän asianajajatutkinnon suorittaminen. Asianajajalla on oltava kokemusta oikeudenhoidon alalta tai siihen verrattavista tehtävistä vähintään neljän vuoden ajalta ja tästä ajasta vähintään kaksi vuotta kokemusta avustavan lakimiehen tehtävistä tai muusta sellaisesta toimesta, jossa henkilö on hoitanut asianajotehtäviä. Virassa tai toimessa olevaa tai sellaista ansiotoimintaa harjoittavaa henkilöä, jolta puuttuu tarpeellinen toimintavapaus, ei hyväksytä asianajajaksi. (Jokela 2005, 355.)

3.7 Asianajajien rooli prosessissa

Asianajaja tai muu vastaava oikeudellisia palveluita tarjoava asiamies tulee prosessiin siinä vaiheessa, kun päämies kääntyy hänen puoleensa. Kantajan oikeudenkäynnin valmistelu alkaa arvioinnilla siitä, mitä vaaditaan ja ovatko vaatimukset luonteeltaan oikeudellisia eli voiko niitä yleensä oikeudessa esittää. Hyvin tärkeä tekijä on myös se, kannattaako vaatimuksia oikeudessa esittää. Näiden pohdintojen lisäksi on selvitettävä muun muassa kirjalliset todisteet ja mahdolliset todistajat, tarpeelliset aikataulut kantajan näkökulmasta ja onko tarvetta turvaamistoimeen. Tässä vaiheessa voidaan käyttää aikaa riittävästi jutun valmisteluun ja kanteen kirjoittamiseen, sillä hyvä pohjatyö tukee juttua koko oikeudenkäynnin ajan. (Kempainen 2004, 2.)

Alusta lähtien on otettava huomioon sovinnon mahdollisuus. Usein sovinto on saavutettavissa ennen asian vireille saattamista, viimeistään siinä vaiheessa kun asiamiehet ovat mukana. Usein päämiehet keskenään käyvät pitkäänkin tuloksetonta keskustelua riidan aiheesta, mutta asianajaja voi yhdellä kirjeellä tai muulla yhteydenotolla saada avattua uuden keskusteluyhteyden. Hyvään asianajotapaan kuuluukin yhteydenotto vastaajaan (Hyvää asianajotapaa koskevat ohjeet 2009). Asiamiehen on tärkeä muistaa, että hän on päämiehensä etujen ajaja. Asianajajan pitäisi pyrkiä välttämään oikeudenkäynti, kun päämies näin tahtoo. (Kempainen 2004, 4.)

Haastehakemus on ensimmäinen asiakirja, jonka kantaja toimittaa tuomioistuimeen ja vastajalle mahdollisen kirjeenvaihdon jälkeen. Haastehakemus antaa ensivaikutelman asiasta ja kantajan vaatimuksista sekä niiden oikeellisuudesta. Hakemusten laadinnassa ja vaatimusten

muotoilussa on siis oltava tarkka, jotta ne palvelevat oikeudenkäyntiä jatkossa parhaalla mahdollisella tavalla. (Kempinen 2004, 5.)

3.8 Tuomarit

Edellytyksenä lainkäyttöjärjestelmän toimivuudelle on tuomareiden tuomitsemistoiminnan vaatima ammattitaito ja kyky sekä tahto tuomita oikein. Tuomarin on hallittava riittävässä määrin oikeusjärjestys. Tuomarilla on oltava kyky soveltaa oikeussäännöksiä konkreettisiin tapauksiin. Yleisesti eettisinä ominaisuuksina tuomarilta edellytetään oikeamielisyyttä, tunnollisuutta tehtäviin paneutumisessa sekä itsenäistä harkintakykyä. Tuomarin on myös oltava sekä yleisesti virassaan että yksittäisessä jutussa riippumaton ja puolueeton eli näin ollen vapaa kaikista ulkoisista vaikutteista. (Lappalainen ym. 2003, 223.)

Virkatuomarin yleiset kelpoisuusehdot ovat Suomen kansalaisuus, oikeustieteen kandidaatin tai sitä vastaavan aikaisemman tuomarinvirkaan oikeutettavan loppututkinnon ja osoitus sellaisesta aiemmasta toiminnasta, että hakijalla on viran menestyksellisen hoitamisen edellyttämä perehtyneisyys viran alaan sekä tarvittavat henkilökohtaiset ominaisuudet. Lisäksi valittavan henkilön tulee olla täysi-ikäinen, omata riittävä fyysinen työkyky sekä kielilainsäädännön vaatima suomen ja ruotsin kielen taito. (Lappalainen ym. 2003, 224.)

3.9 Tuomarien rooli prosessissa

Tuomioistuimen on toimitettava valmisteluvaihe siten, että asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti. Tavoitteen saavuttamiseksi valmistelussa on selvittävät asiat, jotka OK 5:19 pykälässä on lueteltu: prosessin kohde, erimielisyydet, todistusteemat ja todistuskeinot. Toisaalta valmistelun on oltava myös mahdollisimman joutuisa. Se on saatettava loppuun viivytyksettä ja yhdessä istuntokäsittelyssä, mikäli se vain on mahdollista. Valmistelua on siis johdettava siten, että jutun käsittelyssä toteutuvat sekä valmistelun sisällölliset tavoitteet että valmistelun joutuisuus. (Lappalainen ym. 2003, 803.)

Prosessin johto tuomioistuimessa on jaettu aineelliseen ja muodolliseen prosessinjohtoon. Niin sanottu aineellinen eli materiaallinen prosessinjohto tarkoittaa tuomioistuimen toimintaa jutun selvittämiseksi ja se kohdentuu oikeudenkäyntiaineistoon. Muodollinen prosessinjohto

tarkoittaa tuomioistuimen toimia oikeudenkäynnin ulkoisen kulun järjestämiseksi. (Lappalainen ym. 2003, 804.)

Tuomioistuimen materiaaliseen prosessinjohtoon olennaisesti kuuluva keskeinen säännös on OK 5:24 pykälässä. Kyseisessä pykälässä säädetään tuomioistuimen velvollisuudesta laatia yhteenveto valmisteluvaiheessa. Yhteenveto koostuu asianosaisten vaatimuksista ja niiden perusteista sekä todisteista ja niiden teemoista. Vuoden 2002 uudistuksen myötä yhteenvettoa ja sen merkitystä on korostettu. Yhteenvedon avulla asianosaiset saavat tietoonsa tuomioistuimen näkemyksen asiasta. Yhteenvedon aseman muutos on korostanut tuomarin roolia ja muutos on tuonut yhteenvedon myös pääkäsitteilyn keskeiseksi asiakirjaksi (Lappalainen ym. 2003, 824). (Lappalainen ym. 2003, 808.)

Tarvittaessa tuomioistuimen on käytettävä kyselyvaltuuksiaan ja selvittää asianosaisten epäselvyydet tai puutteellisuudet. Jos asianosainen muuttaa esittämiään vaatimuksia tai niiden perusteita pääkäsitteilyssä tai hän ei halua lausua asiassa mitään, on tuomioistuimen tarvittaessa selostettava asiakirjoista, mitä asianosainen on valmistelussa lausunut. Samoin on toimitettava silloin, kun pääkäsitteily toimitetaan vaikka asianosainen ei ole läsnä. (Lappalainen ym. 2003, 824.)

Tuomarin velvollisuuksiin kuuluu sovintokysymyksen esille ottaminen. Kirjallisessa vaiheessa on ensimmäinen mahdollisuus viitata sovinnon mahdollisuuteen. Paras ajankohta sovintoedellytysten selvittelylle on kuitenkin yleensä suullisessa valmistelussa ja sen loppuvaiheessa. Suullisen valmistelun loppupuolella asianosaisille on ehtinyt muodostua hyvin käsitys riitakysymysten laajuudesta sekä prosessin jatkamisen riskeistä ja kustannuksista. (Lappalainen ym. 2003, 810.)

Menettelyperiaatteista välittömyyden toteutuminen vaatii sen, että tuomari ei vaihdu kesken prosessin. Välittömyys katoaa, jos asian ratkaiseva tuomari tutustuu oikeudenkäyntiaineistoon pöytäkirjan, äänitteen tai muun tallenteen avulla. Sen vuoksi laki ei salli tuomarin vaihtumista pääkäsitteilyn aikana. Asiassa on toimitettava uusi pääkäsitteily, mikäli käräjäoikeuden kokoonpanoon joudutaan ottamaan uusi jäsen kesken pääkäsitteilyn. (Lappalainen ym. 2003, 819.)

4 TILASTOTIETOA KÄRÄJÄOIKEUDEN TEKEMISTÄ RATKAISUISTA

Käräjäoikeuteen saakka eteneviä laajoja riita-asioita on nykyään vähän. Tähän tutkimukseen on poimittu tilastokeskuksen tietokannasta muutamia esimerkkejä Kajaanin käräjäoikeudessa loppuun käsitellyistä riita- ja hakemusasioista, pääkäsittelyyn edenneistä jutuista sekä sovintoon päätyemisestä. Erityyppisissä jutuissa kestot vaihtelevat, joten tutkimuksen yhteydessä vertaillaan samantyyllisiä juttuja. Asioista löytyvät niiden vireilletulotapa- ja ratkaisutiedot vuosilta 1995–2007. (Tilastokeskus 2008.)

Tilastokeskuksen tietokannan mukaan Kajaanin käräjäoikeudessa riita-asioita on käsitelty vuonna 2007 yhteensä 2 321 kappaletta. Vuonna 2006 asioita on käsitelty loppuun 1 862 kappaletta. Suuri ero ei näy laajoissa riita-asioissa lainkaan, sillä käsitellyistä asioista vuonna 2007 laajoja haastehakemuksia on ollut 70 ja vuotta aiemmin vastaavasti 69 kappaletta. Vuonna 2002 riita-asioita on käsitelty yhteensä 1 935, joista 96 kappaletta on tullut vireille laajalla haastehakemuksella. Tilastokeskuksen tilastosta varhaisin saatu tieto on vuodelta 1995, jolloin 146 riita-asiaa on tullut vireille laajalla haastehakemuksella. Yhteensä tuolloin on käsitelty 2 454 riita-asiaa.

Kaikissa Suomen käräjäoikeuksissa käsiteltyjä laajoja riita-asioita on ollut yhteensä 7 965 kappaletta vuonna 2002. Vuonna 2007 käräjäoikeuksiin on tullut yhteensä 8 237 laajaa haastehakemusta. Vuonna 1995 Suomen käräjäoikeuksiin on tullut yhteensä 13 995 laajaa haastehakemusta.

Vuoden 2007 kaikista Kajaanin käräjäoikeudessa käsitellyistä riita-asioista suullisessa valmistelussa on ratkaistu 13 juttua. Pääkäsittelyssä ratkaistuja riitoja on ollut 14 kappaletta. Sovinto on vahvistettu yhteensä 24 jutussa ja sillensä on jäänyt sovinnon vuoksi 14 riitaa. Suoraan pääkäsittelyyn edenneitä juttuja ei ole ollut enää vuodesta 2004 eteenpäin, koska käytäntö on muuttunut ja suullinen valmistelu on otettu vakituiseksi käytännöksi.

Luvussa 3.4 käsiteltyä käräjäoikeuden tarjoamaa tuomioistuinsovittelua ei ole juurikaan hyödynnetty sen tultua mahdolliseksi. Vuonna 2006 Kajaanin käräjäoikeuteen on tullut yhteensä kolme sovitteluhakemusta siviiliasioden osalta ja vuonna 2007 ainoastaan yksi hakemus. Kaikkiin Suomen käräjäoikeuksiin on tullut yhteensä 112 sovitteluhakemusta vuonna 2006. Vastaavasti vuonna 2007 hakemuksia on tullut 141 kappaletta yhteensä.

Laajennetulla kokoonpanolla Kajaanin käräjäoikeudessa ei ollut yhtään käsittelyä riita- ja hakemusasioissa vuonna 2007. Vuonna 2005 on ollut yhteensä kaksi käsittelyä kolmen tuomarin kokoonpanolla ja vuonna 2001 neljä käsittelyä.

Kajaanin käräjäoikeudessa pitkäkestoisia laajoja riita-asioita on ollut vähän vuonna 2007. Yli vuoden kestäneitä juttuja on ollut yhteensä neljä. Vuonna 2005 vastaavia yli vuoden kestäneitä juttuja on ollut 14 kappaletta ja vuonna 2002 yhteensä 26.

5 KYSELY ASIANAJAJILLE

Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata laajojen riita-asioiden käsittelyä käräjäoikeudessa. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää kyselyn avulla asianajajien mielipiteitä siviiliprosessin eri vaiheista ja niihin liittyvistä hyvistä ja huonoista puolista. Kysely haluttiin tehdä nimenomaan Kajaanin käräjäoikeuden piiriin kuuluville asianajajille.

Tutkimuksen pääongelma ja alaongelmat muotoutuivat heti tutkimuksen alkuvaiheessa, kun asianajaja, varatuomari Merja Eskonpekka ideoi aiheen ja samalla kirjattiin kyselyyn tulevia kysymyksiä. Tutkimuksen pääongelmaksi tuli laajojen riita-asioiden prosessi ja sen alaongelmiksi prosessin keston, vaiheisiin ja toimintoihin liittyvät asiat.

Kyselyllä selvitettiin asianajajien mielipiteitä ja näkemyksiä havainnoiduista epäkohdista laajojen riita-asioiden prosessin osalta. Kysely valittiin tehtäväksi sähköpostilla, sillä asianajajien oletetaan työskentelevän tänä päivänä niin paljon sähköpostin kanssa. Näin sähköisellä menetelmällä vastaukset saataisiin helpoimmin ja nopeimmin. Kysely osoitettiin henkilökohtaisesti kullekin Kajaanin käräjäoikeuden tuomiopiiriin alueella olevalle asianajajalle erikseen, niin asianajotoimistojen kuin oikeusaputoimistojen asianajajille. Asianajajien yhteystiedot haettiin asianajajienliiton internet-sivuilta ja kysely lähetettiin sähköpostilla kaikille 14 asianajajalle, jotka työskentelevät Kajaanin käräjäoikeuden tuomiopiirin alueella.

5.1 Tutkimusmenetelmä ja työn toteutus

Tutkimuksen menetelmä on kvantitatiivinen survey-tutkimus. Kohdejoukolta on kerätty aineistoa kyselylomakkeen avulla ja yhden pienimuotoisen haastattelun avulla. Tämän kerätyn aineiston pohjalta pyritään kuvailemaan tutkittavaa ilmiötä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 122.)

Tämän kvantitatiivisen tutkimuksen keskeisinä piirteinä ovat teoria, käsitteiden määrittely, perusjoukon määrittely eli tutkittavien henkilöiden valinta, määrällisen aineiston keruu, aineiston muodostaminen taulukkoon ja tilastollisesti käsiteltävään muotoon sekä aineiston pohjalta tulosten havainnointi ja kuvailu sekä tilastollinen testaus. (Hirsjärvi ym. 2003, 129.)

Tutkimuksessa yhdistyvät määrällinen ja laadullinen tutkimus. Kvantitatiivisen tutkimuksen lisäksi kyselyssä oli yksi avoin kysymys, joka tuo kvalitatiivisen lisänsä tutkimukseen ja mielipidekysymysten tueksi. Tämän lisäksi kyselyn kysymyksistä on keskusteltu asianajaja, varatuomari Hanna Rähän kanssa. Rähän kanssa käydyn keskustelun runkona olivat kyselylomake ja sen mielipidekysymykset. Näihin Rähä sai vapaasti omin sanoin kertoa ajatuksiaan, kokemuksiaan ja mielipiteitään. Pohdinnassa tuloksien yhteydessä pohditaan Rähän näkemyksiä tutkimusongelmista. Myös kyselyn avoimen kysymyksen myötä asianajajilta esiin tulleita seikkoja hyödynnetään tulosten pohdinnassa.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja arviointi

Kyselyn kohdejoukoksi haluttiin valita nimenomaan Kajaanin käräjäoikeuden tuomiopiiriin asianajajat, jolloin kohdejoukosta tuli hyvin pieni. Vastausprosentti oli kuitenkin hyvä, joten kato eli vastaamattomuus jäi kyselyn osalta pieneksi.

Tutkimuksessa pyrittiin välttämään virheitä. Tulosten luotettavuus ja pätevyys ei kuitenkaan aina ole täysin varmaa, minkä vuoksi tutkimuksen yhteydessä on pyritty arvioimaan luotettavuutta. Validiteetti on yksi mittareista, jolla luotettavuutta voidaan arvioida. Se tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä sillä on ollut tarkoituskin mitata. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa kyselylomakkeen kysymyksiin saatiin vastaukset, mutta vastaajat ovat voineet käsittää kysymykset toisin kuin kysymyksiä laadittaessa on ajateltu. Näin ollen kun tuloksia käsitellään edelleen alkuperäisen ajattelumallin mukaisesti, ei tuloksia voida pitää pätevinä. (Hirsjärvi ym. 2003, 213-214.)

Kyselylomake on kuitenkin laadittu yksinkertaiseksi ja selkeäksi, joten vastaajien oletetaan ymmärtäneen kysymykset kokeneina asianajajina tarkoituksen mukaisella tavalla. Lisäksi kyselylomakkeessa esitetty avoin kysymys ja siihen saadut vastaukset tukevat monivalintakysymysten vastauksia.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

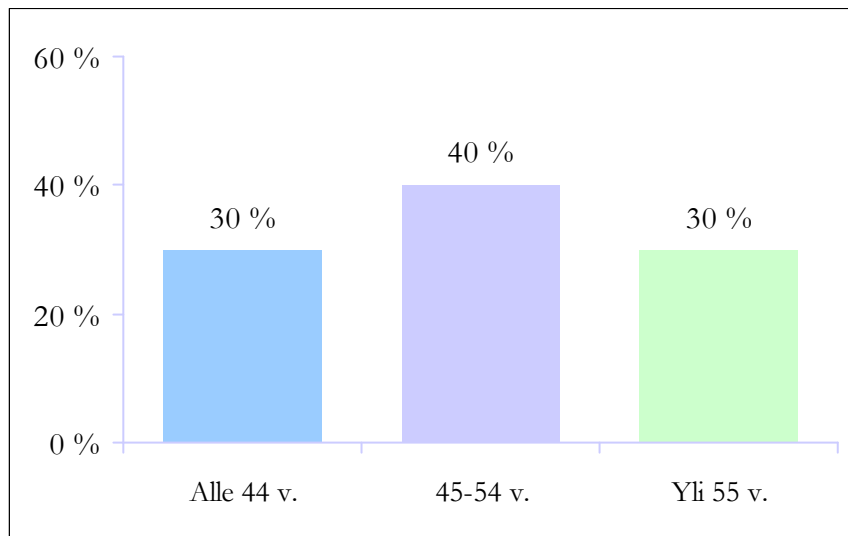
Kysely lähetettiin sähköpostilla yhteensä 14 asianajajalle, jotka toimivat Kajaanin käräjäoikeuden tuomiopiirin kunnissa. Kyselyn kohteeksi valittiin asianajajaliittoon kuuluvat asianajajat, jotta tutkimukseen saadaan vastaukset kokeneilta ja asiansa osaavilta henkilöiltä. Vastauksia palautui 10 kappaletta. Vastausprosentiksi saatiin 71,4 % eli kysely onnistui siten hyvin.

Kyselyn kvantitatiivisten kysymysten vastaukset käsiteltiin SPSS -tilasto-ohjelmalla. Tutkimuksen tulokset esitetään vastausten tuloksissa diagrammien avulla. Nämä kuviot tehtiin Microsoft Excel -ohjelmalla. Liitteistä löytyvät kyselyn saatekirje (liite 1) ja kyselylomake (liite 2) sekä SPSS -tilasto-ohjelmalla tehdyt frekvenssijakaumat (liite 3).

6.1 Taustatiedot

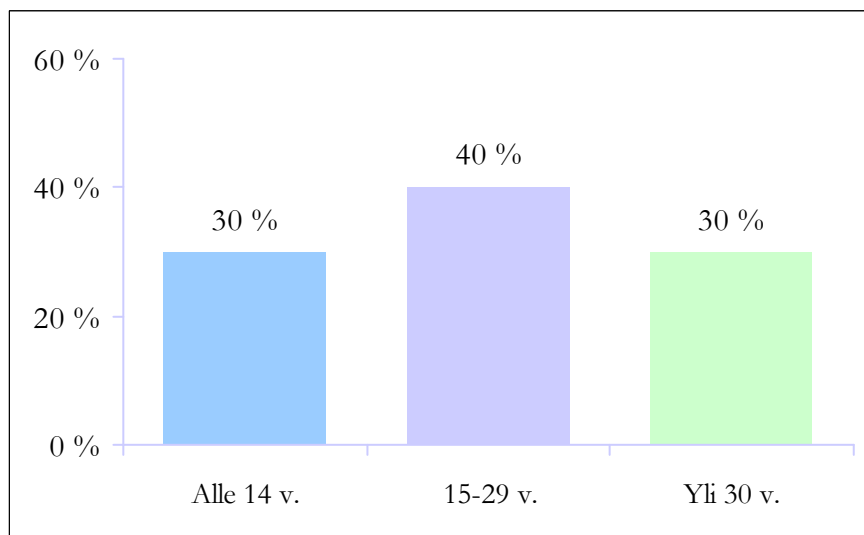
Kysely lähetettiin sähköpostilla yhteensä 14 asianajajalle, jotka toimivat Kajaanin käräjäoikeuden tuomiopiirin kunnissa. Kyselyn kohteeksi valittiin asianajajaliittoon kuuluvat asianajajat, jotta tutkimukseen saadaan vastaukset kokeneilta ja asiansa osaavilta henkilöiltä. Vastauksia palautui 10 kappaletta. Vastausprosentiksi saatiin 71,4 % eli kysely onnistui siten hyvin.

Kyselyn kvantitatiivisten kysymysten vastaukset käsiteltiin SPSS -tilasto-ohjelmalla. Tutkimuksen tulokset esitetään vastausten tuloksissa diagrammien avulla. Nämä kuviot tehtiin Microsoft Excel -ohjelmalla. Liitteistä löytyvät kyselyn saatekirje (liite 1) ja kyselylomake (liite 2) sekä SPSS -tilasto-ohjelmalla tehdyt frekvenssijakaumat (liite 3).

Kuvio 1. Vastanneiden ikäjakauma (n=10)

Vastaajia pyydettiin kertomaan, monta vuotta heillä on kokemusta laajojen riita-asioiden parissa työskentelystä. Kokemusvuosien määrä jaettiin kolmeen ryhmään. Vastanneista 30 prosentilla oli alle 14 vuoden kokemus riita-asioista, 40 prosentilla 15–29 vuoden ja 30 prosentilla yli 30 vuoden kokemus.

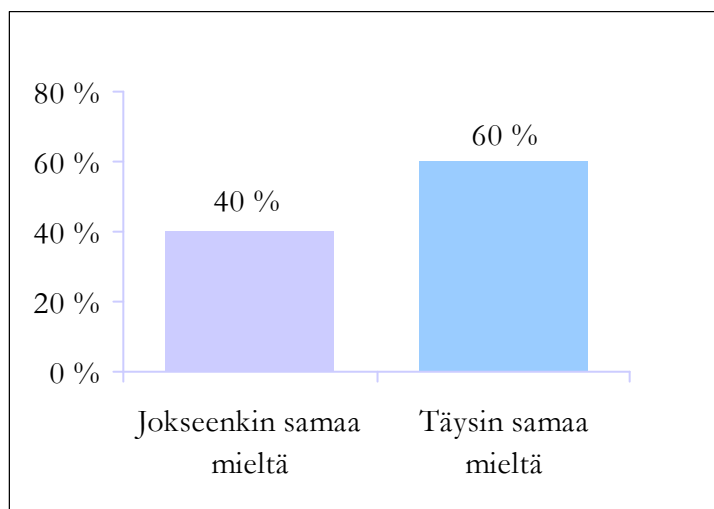

Kuvio 2. Kokemusvuosien jakauma (n=10)

6.2 Kyselyn vastaukset

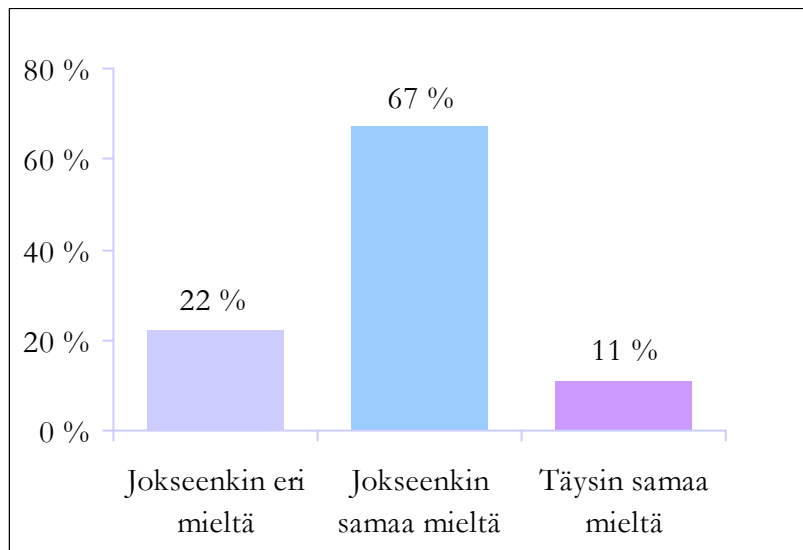
Tutkimuksessa pyydettiin vastaamaan kymmeneen väittämään valitsemalla yksi mielipidettä parhaiten kuvaava vaihtoehto. Vaihtoehtoja oli yhteensä viisi: täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, täysin eri mieltä.

Ensin vastaajilta kysyttiin heidän mielipidettään siitä, venyykö riita-asian käsittely usein liian pitkäksi. Vastaajista 40 % oli täysin samaa mieltä ja 60 % jokseenkin samaa mieltä siitä, että laajojen riita-asioiden prosessi venyy usein liian pitkäksi.

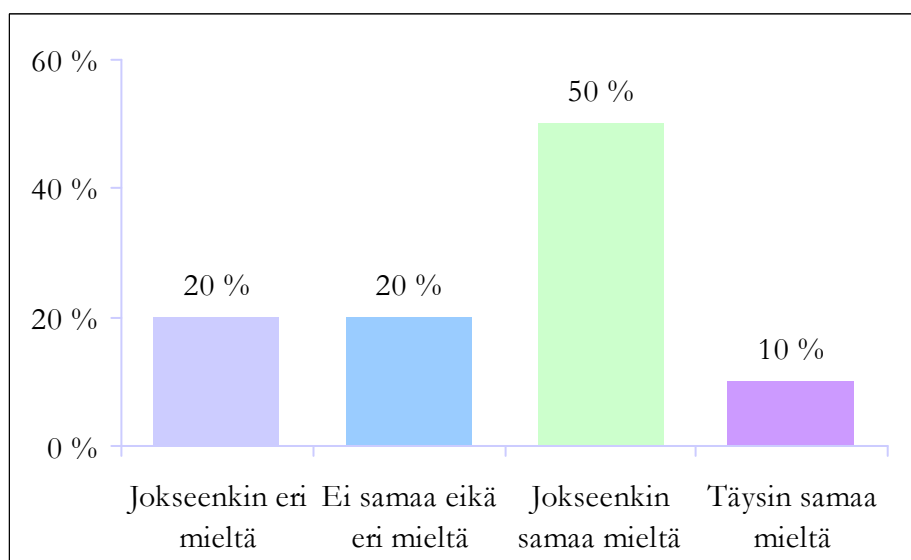
Kuvio 3. Riita-asian käsittelyn venyminen (n=10)

Toisessa väittämässä selvitettiin vastaajien mielipidettä siitä, onko kirjallisen valmistelun vaihe hidas ja työläs. Asetetun väittämän ristiriitaisuudesta johtuen yksi vastaus oli valittu väärin, mistä johtuen vastaus jouduttiin hylkäämään. Vastanneista 11 % oli täysin samaa mieltä ja 66 % jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa. Jokseenkin eri mieltä asiasta oli 22 % vastanneista. Pääosin vastanneet olivat sitä mieltä, että kirjallinen valmistelu on hidas ja työläs vaihe prosessissa.

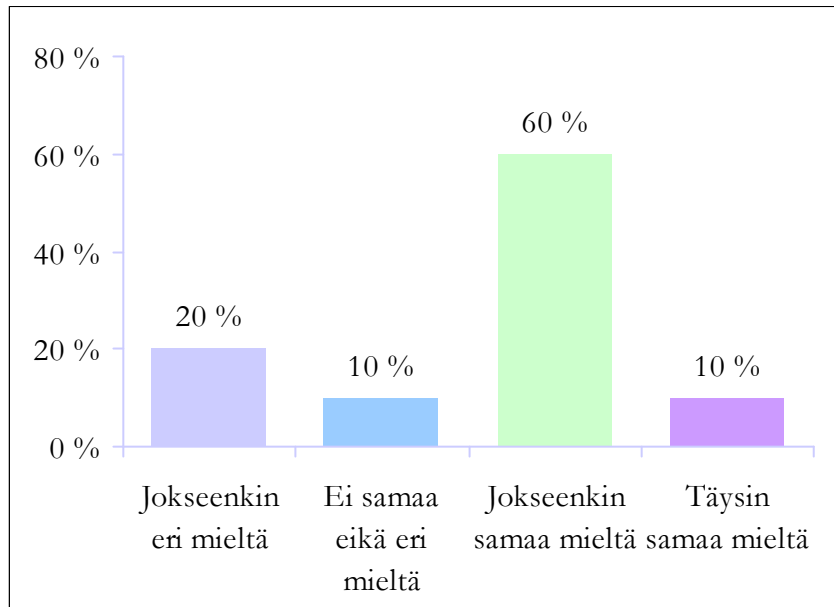
Kuvio 4. Kirjallisen valmistelun vaiheen hitaus ja työläys (n=9)

Valmisteluistunnon järjestelyjä koskien mielipiteet jakautuvat hieman enemmän. Vastaaajista 10 % oli täysin samaa mieltä ja 50 % jokseenkin samaa mieltä siitä, että valmisteluistunnon järjestelyt ovat yleensä hyvät ja sujuvat. Jokseenkin eri mieltä oli 20 % ja ei samaa eikä eri mieltä 20 % vastaajista.

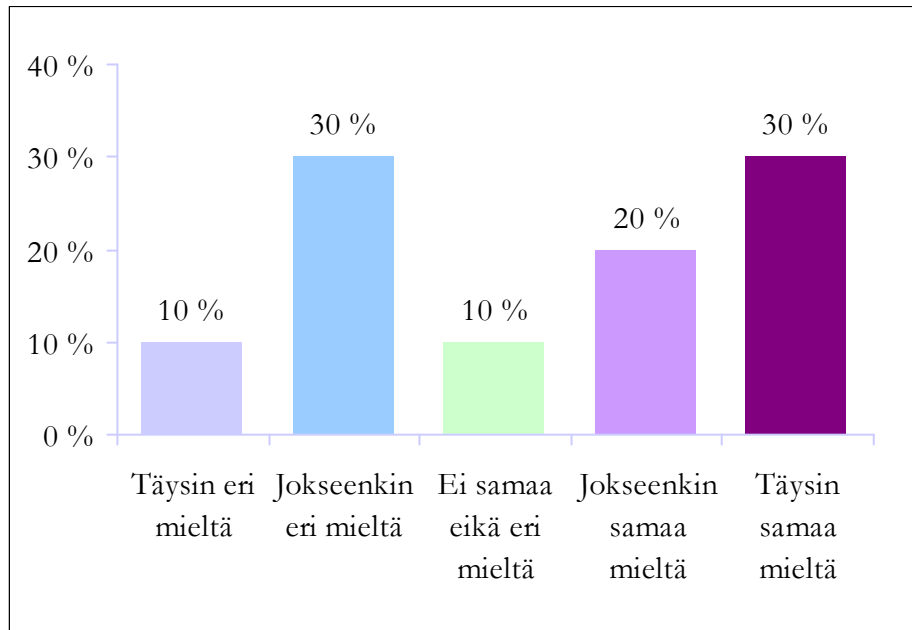
Kuvio 5. Valmisteluistunnon järjestelyt hyvät ja sujuvat (n=10)

Vastaajista 10 % oli täysin samaa mieltä siitä, että valmisteluistunnot palvelevat pääkäsitelyä. 60 % vastaajista oli jokseenkin samaa mieltä asiasta, 10 % ei ollut samaa eikä eri mieltä ja 20 % vastaajista oli jokseenkin eri mieltä.

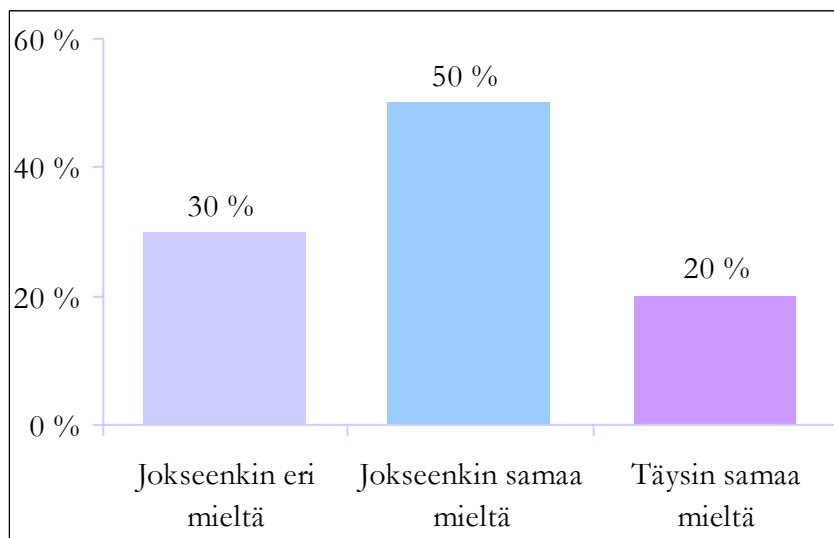
Kuvio 6. Valmisteluistuntojen riittävä palveleminen pääkäsitelyä varten (n=10)

Sovintojen syntymistä koskevassa väittämässä vastaukset jakaantuivat huomattavasti. Täysin samaa mieltä oli 30 % ja jokseenkin samaa mieltä 20 %. Vastanneista 10 % ei ollut samaa eikä eri mieltä, 30% oli jokseenkin samaa mieltä ja 10 % täysin eri mieltä väittämän kanssa.

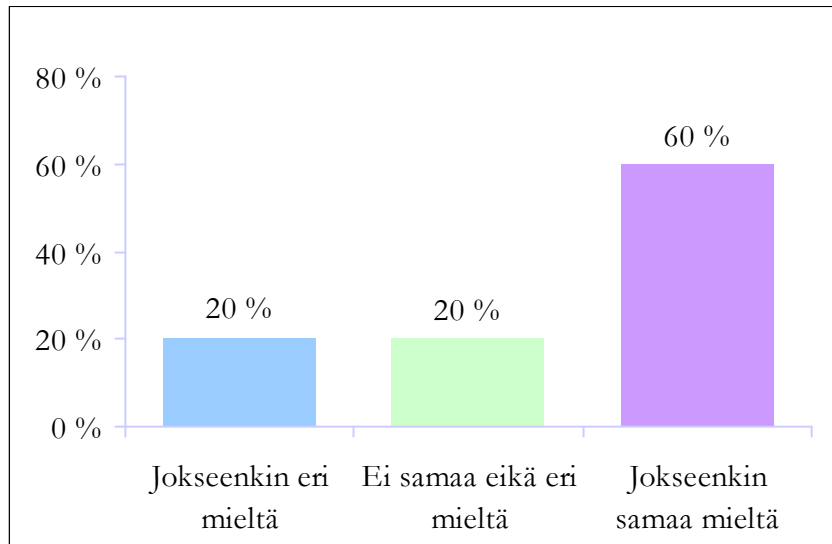
Kuvio 7. Sovintojen syntymistä tehostettava (n=10)

Vastaajista puheenjohtajan aktiivisuuden koki riittäväksi 70 %, joista 20 % oli täysin samaa mieltä ja 50 % jokseenkin samaa mieltä. Jokseenkin eri mieltä väittämän kanssa oli 30 % vastaajista.

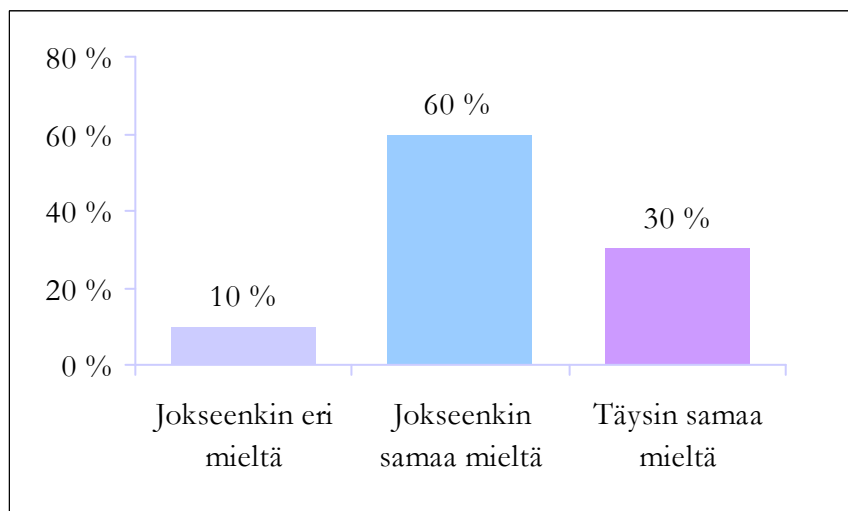
Kuvio 8. Puheenjohtaja yleensä riittävän aktiivinen (n=10)

Yhteenvedon koki toimivaksi 60 % vastanneista, jotka olivat jokseenkin samaa mieltä väittämstä. Vastanneista 20 % ei ollut samaa eikä eri mieltä. Jokseenkin eri mieltä oli samoin 20 %.

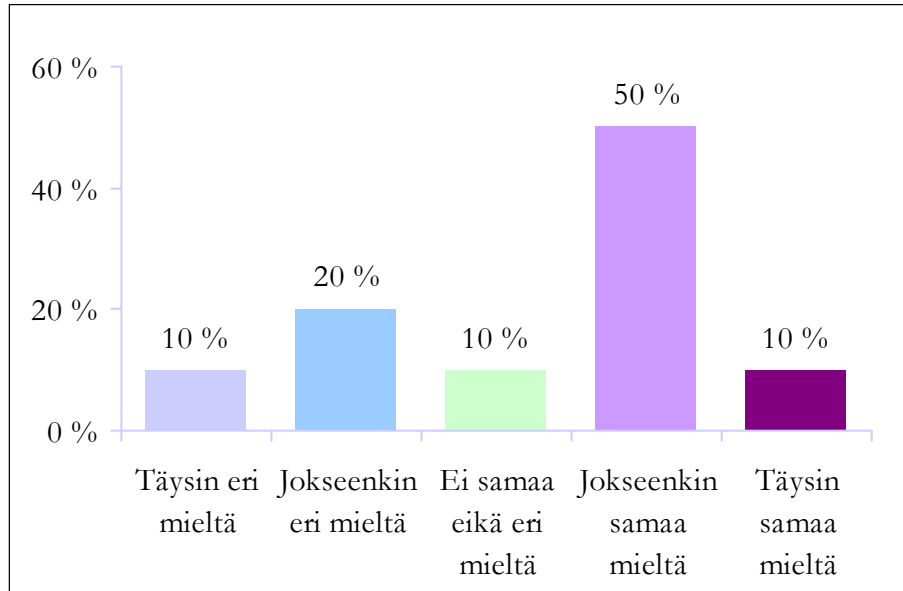
Kuvio 9. Yhteenvedo yleensä toimiva (n=10)

Vastajaista 30 % oli täysin samaa mieltä siitä, että pääkäsittelyt ovat aikataulutettu hyvin. Jokseenkin samaa mieltä asiasta oli 60 %. Ainoastaan 10 % oli jokseenkin eri mieltä.

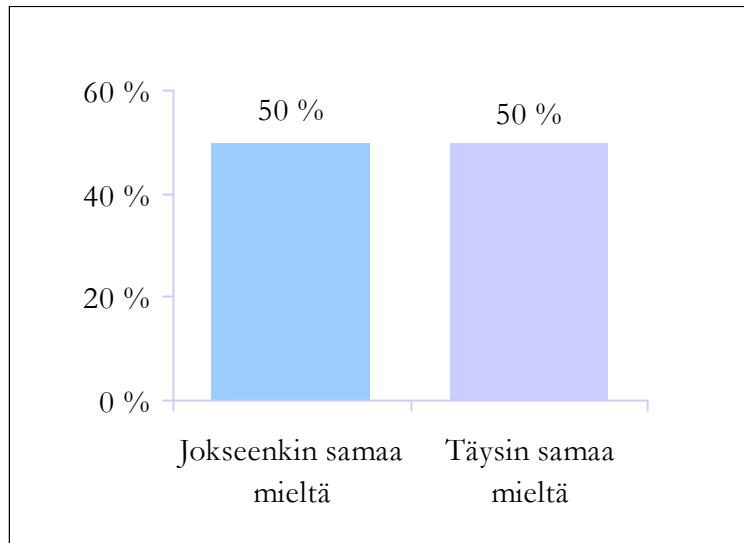
Kuvio 10. Pääkäsittelyyn varattu aika riittävä (n=10)

Vastaajista yhteensä 60 % pitää tuomion perusteluja hyvin laadittuna. Heistä 10 % oli täysin samaa mieltä ja 60 % jokseenkin samaa mieltä väittämästä. Vastaajista 10 % ei ollut samaa eikä eri mieltä. Yhteensä 30 % ei ollut tyytyväisiä tuomion perusteluihin. Heistä 20 % oli jokseenkin samaa mieltä ja 10 % täysin eri mieltä.

Kuvio 11. Tuomion perustelut yleensä hyvät ja riittävät (n=10)

Vastanneet olivat lähes yhtä mieltä siitä, että tuomion perusteluilla on vaikutus muutoksenhakuhalukkuuteen. Vastaajista 50 % oli täysin samaa mieltä ja 50 % jokseenkin samaa mieltä asiasta.

Kuvio 12. Tuomion perustelujen vaikutus muutoksenhakuun (n=10)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millainen laajojen riita-asioiden käsittely käräjäoikeudessa on. Asianajajille tehtiin kysely liittyen prosessin vaiheisiin siksi, että työhön saataisiin kokeneiden henkilöiden mielipiteitä ja näkemyksiä prosessista sekä siihen liittyvistä mahdollisista epäkohdista. Tutkimustietoa on mahdollista käyttää hyväksi pohdittaessa, miten laajojen riita-asioiden käsittelyä voitaisiin kehittää ja nopeuttaa.

Tutkimuksen kvantitatiivisen osan kohdejoukko ja aineisto olivat hyvin pienet. Tästä johtuen tulokset ovat ainoastaan suuntaa antavia, joten suurempia olettamia ei tutkimuksesta voida tehdä. Vastauksia tuli hyvin ja ainoastaan muutama jätti vastaamatta. Syy vastaamattomuuteen oli esimerkiksi se, että asianajaja ei käsittele laajoja riita-asioita lainkaan ja mahdollisesti myös se, että asianajaja on kiireinen ja hänellä on paljon työtä ja työhön liittyviä menoja. Sähköpostilla tehty kysely onnistui hyvin, vaikka yksi vastaus jäi kokonaan saamatta teknisten ongelmien vuoksi.

Opinnäytetyössä onnistuttiin keräämään kattava teoriaosa tukemaan tutkimuksen aihealuetta ja tehtyä kyselyä. Kirjallisuutta ja muita lähteitä oli hyvin tarjolla. Kysely onnistui myös hyvin. Vastausprosentti oli hyvä ja monivalintakysymysten lisäksi asianajajilta saatiin jonkin verran vastauksia avoimeen kysymykseen. Vaikka kysely oli melko kattava ja jokaisesta prosessin vaiheesta oli vähintään yksi kysymys, olisi kysymyksiä voinut olla enemmänkin.

Tutkimusmenetelmän valinta oli helppo, sillä koko opinnäytetyön perustaksi valittiin heti alussa kysely asianajajille ja tätä kautta menetelmäksi muotoutui survey-tutkimus. Kyselystä saatujen vastausten tulkinnat sekä SPSS -tilasto-ohjelmalla ja Excel -taulukointiohjelmalla sujuivat hyvin. Kovin luotettavia tulkintoja vastausten pohjalta ei voida tehdä aineiston pienen koon vuoksi. Tutkimus haluttiin tehdä kuitenkin ainoastaan Kajaanin käräjäoikeuden tuomiopiirissä, minkä vuoksi kyselyn kohdejoukkoa ei ollut tarpeellista kasvattaa.

Avoimen kysymyksen sekä Hanna Räihän kanssa käydyn keskustelun avulla saatiin poimittua tutkimukseen ja sen tuloksiin hyviä esimerkkejä asianajajien näkökulmasta. Näitä ajatellen mahdollisia haastatteluja tai lisäkysymyksiä olisi voitu esittää muutamille asianajajille, jolloin olisi voitu saada yhä monipuolisemmin näkemyksiä prosessista.

Laajojen riita-asioiden käsittelyt Kajaanin käräjäoikeudessa ovat vähentyneet viime vuosien aikana. Kajaanin käräjäoikeuteen tulleita haastehakemuksia laajojen riita-asioiden osalta on tullut tilastokeskuksen tietojen mukaan yhteensä 70 kappaletta vuonna 2007. Vastaavasti vuonna 2002 näitä on tullut käräjäoikeuteen 96 kappaletta. Kaikissa Suomen käräjäoikeuksissa on ollut yhteensä 8 020 saapunutta laajaa haastehakemusta vuonna 2002, kun taas vuonna 2007 on tullut yhteensä 8 271 hakemusta. Koko Suomessa laajojen riita-asioiden käsittelymäärät ovatkin olleet hieman kasvussa viime vuosina, vaikka välillä määrät kävivät hieman alempana.

Asianajajat ja asianosaiset pyrkivät sovintoon jo ennen jutun käräjäoikeuteen vientiä tai viimeistään käsittelyn aikana valmisteluistunnon vaikutuksesta. Kyselyn avoimen kysymyksen vastauksista kävi ilmi se, että laajat riita-asiat ovat harvinaisia niiden korkeaksi nousevien kustannusten vuoksi. Kustannusten kohoaminen suureksi pelottaa, minkä vuoksi asiakkailta on korkea kynnyks viedä asia oikeuteen. Oikeudenkäyntikulujen kasvaminen koetaan suurempana ongelmana kuin se, että päätöksen saaminen tuomioistuimen kautta kestää yleensä varsin kauan.

Kyselystä saatujen tulosten perusteella laajojen riita-asioiden kesto koetaan venyvän usein liian pitkäksi (Kuvio 3). Asianajajien mielipiteistä kävi ilmi se, että kesto on ongelma. Usein riita-asian käsittely kestää kirjallisen valmistelun venymisen vuoksi. Ongelma ei kuitenkaan ole pelkästään prosessissa, vaan kysymys on myös käräjäoikeuden resursseista, joita tulisi lisätä.

Kysymys koskien kirjallisen valmistelun hitautta ja työläyttä oli saadun palautteen perusteella esitetty huonosti. Tästä johtui myös yksi joukosta hylätty vastaus. Tuloksista käy kuitenkin ilmi se, että kirjallisen valmistelun vaihe koetaan hitaana (Kuvio 4). Toisaalta se koetaan myös työläänä, mutta sen positiivisessa merkityksessä. Oikeudenkäynnin myöhemmässä vaiheessa on vain hyötyä, kun pohjana on hyvin laadittu haastehakemus ja perusteellisesti tehty kirjallinen vaihe, vaikka niiden työstämiseen kuluisikin aikaa runsaammin.

Valmisteluistuntojen järjestelyistä mielipiteet jakautuivat hieman (Kuvio 5). Pääosin järjestelyjen koetaan olevan hyvät ja sujuvat. Enemmistö oli myös sitä mieltä, että valmisteluistunnot palvelevat riittävästi jutun valmistumista pääkäsittelyä varten (Kuvio 6). Erityisesti riidan aiheiden karsiminen ja läpikäyminen valmistelussa selkeyttää jutun käsittelyä hyvin.

Sovintojen syntymiseen liittyvät vastaukset jakautuivat huomattavasti (Kuvio 7). Joidenkin asianajajien mielestä sovintojen syntymistä olisi yhä pyrittävä tehostamaan. Toiset taas uskoivat mahdollisten sovintojen syntyvän, mikäli riidat vain ovat sovittavissa. Avustajat pyrkivät kyllä sovintoon, jos se näyttää olevan millään tavoin mahdollista.

Pääosin sovinnot syntyvät viimeistään valmisteluvaiheessa tai vastaavasti niitä ei vain voi sopia. Tämän vuoksi vuonna 2006 käyttöön otettu tuomioistuinsovittelukaan ei ole saanut sellaista jalansijaa, mitä odotettiin. Tuomioistuimen tarjoaman sovittelun odotettiin olevan hyödyllinen apu riita-asioissa, mutta hakemusten määrästä päätellen sovittelua ei ole hyödynnetty oletetulla tavalla. Tilastokeskuksen tietojen mukaan Kajaanin käräjäoikeuteen on tullut sovitteluhakemuksia vuonna 2006 yhteensä kolme kappaletta ja vuonna 2007 ainoastaan yksi hakemus. Koko Suomen alueella sovitteluhakemuksia on tullut 112 kappaletta vuonna 2006 ja 141 hakemusta vuonna 2007.

Asianajajien mielestä puheenjohtajat ovat yleensä riittävän aktiivisia laajojen riita-asioden käsittelyssä (Kuvio 8). Toisaalta myös suuria eroja tuomarien toiminnassa on havaittu. Vapaamman yhteydenpidon toivottaisiin lisääntyvän jonkin verran.

Yhteenvedoa suurin osa asianajajista pitää toimivana (Kuvio 9). Kajaanin käräjäoikeuden tuomarit saavat kiitosta siitä, että yhteenvedot on tehty omin sanoin. Joskus on törmätty tuomareiden kopioivan haastehakemusten tekstejä suoraan. Toiveena olisi yhteenvedon toimittaminen asianajajille aiemmin, hyvissä ajoin ennen valmisteluistuntoa.

Oikeudenkäynnin pääkäsittelyyn on varattu asianajajien mielestä riittävästi aikaa (Kuvio 10). Tuomion perusteluihin ollaan myös pääosin tyytyväisiä (Kuvio 11). Asianajajille tuomion perustelut ovatkin tärkeä työkalu, jonka avulla asianajaja voi asiakkaalleen esitellä jutun lopputuloksen. Kun perustelut olisivat kunnossa, muutoksenhakuhalukkuus pienentyisi merkittävästi. Vastanneista kaikki asianajajat olivat sitä mieltä, että tuomion perusteluilla voi olla vaikutus muutoksenhakuhalukkuuteen (Kuvio 12). On vaikeampaa lähteä miettimään muutoksenhakua kun tuomio on hyvin perusteltu.

Oikeudenkäynnin keston pitkittyminen havaittiin johtuvan muun muassa käräjäoikeuden vähäisistä resursseista. Käräjäoikeuksissa on saatu säästöjä viime aikoina esimerkiksi rikospuolella kirjalliseen menettelyyn siirtymisen ansiosta. Näitä säästettyjä resursseja voitaisiin siirtää riita-asioihin. Käräjäoikeuksien resurssien lisääminen olisi tärkeää käsittelyaikojen lyhentämiseksi sekä oikeudenkäyntien laadun parantamiseksi.

Luvussa 2.2 oli maininta lakimieskokoontalon vähäisestä käytöstä. Vaikka laissa sanotaan kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanon olevan riita-asioissa ensisijainen, kyseistä kokoonpanoa käytetään erittäin harvoin. Käräjäoikeudessa käsitellään hyvin vaikeitakin asioita, joita tuomari joutuu yksin miettimään. Ylemmissä oikeuksissa, korkeimmassa oikeudessa ja hovioikeudessa, voi olla jopa kolme erittäin osaavaa tuomaria yhtä asiaa ratkomassa. On mahdollista, että resurssien kasvattaminen riita-asioissa lisäämällä parhaita mahdollisia voimia ja kokeneita tuomareita, voisi nostaa alioikeusmenettelyn tasoa. Yksi tutkimuksen myötä esiin noussut keino olisi parhaiden tuomareiden saaminen käräjäoikeuksiin esimerkiksi palkkauksen avulla.

Asianajajista jopa 70 prosenttia vastanneista on iältään yli 45 –vuotiaita (Kuvio 1). Kokeumusvuosia taas on kertynyt yli 15 vuotta yhteensä 70 prosentilla vastanneista (Kuvio 2). Nämä luvut kertovat osaltaan siitä, että asianajajilla kokemusta työssään riittää eivätkä oikeudenkäyntien venymiset johdu missään nimessä osaamisen puutteesta. Samoin tuomarin aktiivisuuteen asianajajat olivat kyselyn perusteella tyytyväisiä, joten tuomarien toiminta ei myöskään prosessia hidasta.

Tutkimuksen vaikeimmaksi ongelmaksi muodostuu kysymys prosessiekonomian parantamisesta. Keinoja kulujen pienentämiseen olisi löydettävä. Tutkimuksen aikana on tullut esiin muutama asia. Jutuissa, joissa nähdään heti alussa sovinnonteon olevan mahdotonta, voisi oikeudenkäynnin valmisteluistunnon jättää väliin ja siirtyä suoraan pääkäsitelyyn. Tämän vaihtoehdon käyttömahdollisuus on kuitenkin hyvin harvinaista eikä ratkaise ongelmaa oikeudenkäyntikulujen osalta. Mikäli resursseja käräjäoikeudessa riittäisi, lakimieskokoontalon tai erityisen hyvien tuomarien käyttäminen käräjäoikeudessa etenkin vaikeissa ja laajoissa riita-asioissa käyttöä voisi lisätä. Kun juttu ratkeaisi kerralla kunnolla, ei ratkaisusta tarvitsisi lähteä tekemään valitusta ylempään tuomioistuimeen. Oikeudenkäyntikuluihin vaikuttaa se, millainen ja kuinka laaja pääkäsitely tulee olemaan. Tämän selventäminen ja painottaminen valmisteluistunnossa saa asianosaiset tajuamaan tilanteen ja tämä voi vaikuttaa osaltaan halun tehdä sovinto.

Tämän tutkimuksen ja suppean aineiston perusteella voitaisiin todeta asianajajien olevan pääosin tyytyväisiä riita-asioiden oikeudenkäyntiin käräjäoikeudessa. Prosessin eteneminen koetaan sujuvana, valmisteluvaihe hyvänä osana prosessia, tuomarit ovat yleensä riittävän aktiivisia ja yhteenvedot toimivia. Myös pääkäsitelyyn on varattu riittävästi aikaa. Riita-asioiden valmisteluvaihetta koskevat mielipiteet voidaan tulkita siten, että valmisteluistunto-

jen järjestelyt ovat sujuvat ja lähinnä hitaasti etenevä kirjallinen vaihe on se kompastuskivi. Sovinnon aikaansaamiseksi tuomarin auktoriteetti ja aktiivisuus nähdään erityisen tärkeänä, mutta toisaalta myös heti prosessin käynnistys- ja valmisteluvaiheessa asianajajien rooli yhteydenpidossa asianosaisten välillä on merkittävä.

LÄHTEET

- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., 2003. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Dark Oy.
- Hyvää asianajotapaa koskevat ohjeet 2009. Saatavilla:
<http://www.asianajajaliitto.fi/uploads/6zd1j0.pdf> (Luettu 26.1.2009.)
- Jokela, A. 2005. Oikeudenkäynnin perusteet - Oikeudenkäynti 1. Talentum Media Oy. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kemppinen, S. 2004. Oikeudenkäynnin käsikirja - Siviiliprosessit. Helsinki: WSOY Lakitieto.
- Lappalainen, J., Frände, D., Koulu, R., Niemi-Kiesiläinen, J., Rautio, J., Sihto, J., Virolainen, J. 2003. Prosessioikeus. Juva: WSOY Lakitieto.
- Lappalainen, J. 1995. Siviiliprosessioikeus I. Lakimiesliiton kustannus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lappalainen, J. 2001. Siviiliprosessioikeus II. Talentum Media Oy. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734 (1734/4).
- Oikeuslaitos. 2008a. Käräjäoikeudet. Saatavilla: <http://www.oikeus.fi/4323.htm> (Luettu 28.10.2008.)
- Oikeuslaitos. 2008b. Käräjäoikeuksien maksut. Saatavilla: <http://www.oikeus.fi/5835.htm> (Luettu 14.10.2008.)
- Oikeuslaitos. 2008c. Riidan sovittelu. Saatavilla: <http://www.oikeus.fi/33883.htm> (Luettu 27.1.2009.)
- Oikeuslaitos. 2008d. Riita-asian valmistelu. Saatavilla: <http://www.oikeus.fi/5855.htm> (Luettu 14.1.2009.)
- Oikeuslaitos. 2008e. Riita-asiat. Saatavilla: <http://www.oikeus.fi/5829.htm> (Luettu 14.10.2008.)
- Oikeuslaitos. 2008f. Tuomioistuimet. Saatavilla: <http://www.oikeus.fi/4315.htm> (Luettu 28.10.2008.)
- Oikeuslaitos. 2007. Kajaanin käräjäoikeuden tuomiopiiri. Saatavilla:
<http://www.oikeus.fi/22386.htm> (Luettu 18.11.2008.)
- Oikeuslaitos. 2004. Kajaanin käräjäoikeuden istuntopaikat. Saatavilla:
<http://www.oikeus.fi/10810.htm> (Luettu 18.11.2008.)

Tilastokeskus. 2008. Saatavilla:

http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/oik/koikrs/koikrs_fi.asp (Luettu
12.10.2008.)

LIITTEIDEN LUETTELO

LIITE 1	Saatekirje
LIITE 2	Kyselylomake
LIITE 3	Frekvenssijakaumat

Laura Heikkinen

SAATE

Kajaanin ammattikorkeakoulu

Liiketalouden koulutusohjelma

4.11.2008

KYSELY KAJAANIN KÄRÄJÄOIKEUDEN ALUEELLA TOIMIVILLE ASIANAJAJILLE

Arvoisa asianajaja

Tämän kyselyn avulla saadaan tietoa siitä, kuinka asianajajat ovat kokeneet laajojen riita-asioiden prosessin käräjäoikeudessa.

Laajojen riita-asioiden käsittelyssä työtä on runsaasti. Juttujen kestot ja käsittelyajat pitkittyvät usein ja saattavat venyä jopa vuosiin. Käsittelyvaiheita on monia valmisteluineen ja istuntoineen.

Tutkimukseni tarkoitus on saada tietoa siitä, miten juttujen käsittely käräjäoikeudessa etenee, esimerkiksi käsittelyn vaiheet, ajankäyttö ja sovintoon päätyminen. Työn teoriaosuus koostuukin käsittelyn kulusta "haastehakemuksesta tuomioon" -ajatuksella.

Olen viimeisen vuoden tradenomiopiskelija Kajaanin ammattikorkeakoulusta. Teen kyselyn opintoihini kuuluvaan opinnäytetyöhön liittyen. Toteuttamalla kyselyn saan ammattilaisten näkemyksiä työhöni ja näin työn teoria ja käytäntö kohtaavat.

Saamani vastaukset tulen käsittelemään luottamuksellisesti ja henkilökohtaisesti. Analysoin vastaukset tilastollisin menetelmin. Vastauksista ja tuloksista ei voida päätellä vastaajan henkilöllisyyttä.

Pyydän vastaamaan kyselyyn mahdollisimman pian, **viimeistään keskiviikkona 12.11.2008.**

Kiitos vastauksista ja mielenkiinnosta tutkimustani kohtaan!

Laura Heikkinen

tradenomiopiskelija

KYSELYLOMAKE

1. Ikä

2. Kuinka monen vuoden kokemus teillä on riita-asioiden parissa työskentelystä?

Valitse **yksi** mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto seuraavista kysymyksistä.

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
3. Laajojen riita-asioiden käsittelyn kesto venyy usein liian pitkäksi.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Kirjallisen valmistelun vaihe on hidas ja työläs.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Valmisteluistuntojen järjestelyt ovat hyvät ja sujuvat.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Valmisteluistunnot palvelevat riittävästi jutun valmistumista pääkäsittelyä varten.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Sovintojen syntymistä olisi tehostettava.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Puheenjohtaja on yleensä riittävän aktiivinen laajan riita-asian käsittelyssä.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Käräjäoikeuden laatima yhteenveto on toimiva.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Pääkäsittelyyn on yleensä varattu riittävästi aikaa. (aikataulut, todistajien kuuleminen)	☐	☐	☐	☐	☐
11. Tuomion perustelut ovat yleensä hyvät ja riittävät.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Tuomion perusteluilla voi olla vaikutusta muutoksenhakuhalukkuuteen.	☐	☐	☐	☐	☐

- 13. Vapaa sana.** Mitä muuta tulee mieleen liittyen edellä mainittuihin kysymyksiin tai muuten laajojen riita-asioiden prosessiin käräjäoikeudessa? Mitä ongelmia liittyy erityisesti laajoihin riita-asioihin? Mitä parannettavaa olisi?

FREKVENSSIJAKAUMAT

Luokiteltu ikä

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	-44	3	30,0	30,0	30,0
	45-54	4	40,0	40,0	70,0
	55-	3	30,0	30,0	100,0
	Total	10	100,0	100,0	

Luokiteltu kokemus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	-14	3	30,0	30,0	30,0
	15-29	4	40,0	40,0	70,0
	30-	3	30,0	30,0	100,0
	Total	10	100,0	100,0	

Prosessin kesto

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Täysin samaa mieltä	6	60,0	60,0	60,0
	Jokseenkin samaa mieltä	4	40,0	40,0	100,0
	Total	10	100,0	100,0	

Kirjallinen valmistelu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Täysin samaa mieltä	1	10,0	11,1	11,1
	Jokseenkin samaa mieltä	6	60,0	66,7	77,8
	Jokseenkin eri mieltä	2	20,0	22,2	100,0
	Total	9	90,0	100,0	
Missing	System	1	10,0		
	Total	10	100,0		

Valmisteluistuntojen järjestelyt

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Täysin samaa mieltä	1	10,0	10,0	10,0
	Jokseenkin samaa mieltä	5	50,0	50,0	60,0
	Ei samaa eikä eri mieltä	2	20,0	20,0	80,0
	Jokseenkin eri mieltä	2	20,0	20,0	100,0
	Total	10	100,0	100,0	

Valmisteluistuntojen palveleminen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Täysin samaa mieltä	1	10,0	10,0	10,0
	Jokseenkin samaa mieltä	6	60,0	60,0	70,0
	Ei samaa eikä eri mieltä	1	10,0	10,0	80,0
	Jokseenkin eri mieltä	2	20,0	20,0	100,0
	Total	10	100,0	100,0	

Sovintojen syntyminen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Täysin samaa mieltä	3	30,0	30,0	30,0
	Jokseenkin samaa mieltä	2	20,0	20,0	50,0
	Ei samaa eikä eri mieltä	1	10,0	10,0	60,0
	Jokseenkin eri mieltä	3	30,0	30,0	90,0
	Täysin eri mieltä	1	10,0	10,0	100,0
	Total	10	100,0	100,0	

Puheenjohtajan aktiivisuus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Täysin samaa mieltä	2	20,0	20,0	20,0
	Jokseenkin samaa mieltä	5	50,0	50,0	70,0
	Jokseenkin eri mieltä	3	30,0	30,0	100,0
	Total	10	100,0	100,0	

Yhteenvedon toimivuus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Jokseenkin samaa mieltä	6	60,0	60,0	60,0
	Ei samaa eikä eri mieltä	2	20,0	20,0	80,0
	Jokseenkin eri mieltä	2	20,0	20,0	100,0
	Total	10	100,0	100,0	

Pääkäsitellyn aikataulut

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Täysin samaa mieltä	3	30,0	30,0	30,0
Jokseenkin samaa mieltä	6	60,0	60,0	90,0
Jokseenkin eri mieltä	1	10,0	10,0	100,0
Total	10	100,0	100,0	

Tuomion perustelut

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Täysin samaa mieltä	1	10,0	10,0	10,0
Jokseenkin samaa mieltä	5	50,0	50,0	60,0
Ei samaa eikä eri mieltä	1	10,0	10,0	70,0
Jokseenkin eri mieltä	2	20,0	20,0	90,0
Täysin eri mieltä	1	10,0	10,0	100,0
Total	10	100,0	100,0	

Tuomion perustelujen vaikutus

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Täysin samaa mieltä	5	50,0	50,0	50,0
Jokseenkin samaa mieltä	5	50,0	50,0	100,0
Total	10	100,0	100,0	